श्रीकृष्णनाथाय नमः॥ ओं नमो जी गुरु तूं जो तिषी॥ चिद्रु सेंसींलग्नलाविसी॥ येकाळे तवें
घटी तपाहसी॥ अंपुण्येसींतत्वतां॥१॥ लग्नलोविती ज्ञातवयी॥ पांचा पंचकाची अयायीं चुकउ
निकाळी त्रिकाळदर्शी॥ घटिका प्रती ही निजबोधां॥२॥ बिधुवरां लग्नलाविती॥ हें देखिलें असंब
हुती॥ आपुली आपुल्या लग्नासी॥ हे अलक्ष गती गुरुरायां॥३॥ स्वरूप पुरुषार्थाचें तलवरा॥
लाउवाहिलें सें पूर्णी॥ अहंभावाचें निंबलोण॥ केलें जारी सर्वस्वा॥४॥ साधन चतुष्टयाचा सम्य
क पंथा॥ क देउनि मधुपर्का॥ जीवभावाची मुद्र देखा॥ येकायेक साउविली॥५॥ विषयसुख
मांगुसांडे॥ तेचि पायांतळीं पायमोडे॥ साव[illegible] धानम्हणती दोहीकडे॥ वचून धडपुडे तेंतुम्हां॥६॥
अर्धमात्रा समुद्रदिठी॥ निजबिंबीं पडुगांठी॥ येक्याभावाच्या मीनली या मुष्टी॥ लग्नक सवेटी अ
नुपम्या॥७॥ तथ काळा नाथ वळा॥ गोरा न रहे सावळा॥ नोवरा लक्ष नाडोळा॥ लग्न सोहळा तेठाई
॥८॥ पति नवले केसें कवतीक॥ दुजें नवीण येका येका॥ येकपणीं लग्न देखा॥ लावितां निःशंक गुरु
रायां॥९॥ तूंजगुरुत्वें नमूं जातां॥ तेवं आंत्मा तूचि आतोतां॥ आंतकीं बाहीर पाहों जातां॥ सर्वीसे
वेथांतु चितु॥१०॥ तुसे तुं परापा हातां॥ मासें मीपण गळें तत्वतां॥ ऐसें करूनि यां गुरु नाथा॥ ग्रंथ
कथा करविसी॥११॥ मागील कथा संगती॥ सप्तमाध्याया च्या अंती॥ अवधुतें यदुप्रती॥ कथा क
पोतीसांगितली॥१२॥ पृथ्वि आदिआंत्तीं चारवयाक पोता पर्यंत गुरु॥ आठां सांगीतलें अतीश्र
ष्टा गुरुवरिष्ट निजबोधा॥१३॥ उरल्या गुरुच्या स्थिती॥ अवधुत सांगे यदुप्रती॥ ते अवधान ठेवा
यती॥ श्रवण स्थितीत द्वाधां॥१४॥ श्लोक॥ ब्राह्मणौउवाच॥ सुखमेंद्रियकं राजन्स्वर्गे नरक
एवच॥ देहीनां यद्यथा दुःखं तस्मान्नेछेतत्त्त बुधः॥१॥ टीका॥ श्रवण सादरता सदु सी॥ देखा
नि सुखजालें ब्राह्मणासी॥ ते सुखं निरोपणासी॥ उल्हासें सींकरितुसे॥१॥ धातो म्हणे राया

वेम्हधा नास्त्वविधा नतुटे सहजभावअंतरपाठफीठ॥ स्वब्रह्म परम्हे खुटे॥ महून्नें गोमटे पैतुम्ह ५

सावधान॥ विषयसुखाचें जें सेवन॥ स्वर्गीं नरकीं गा समान॥ नाहीं अनुमान यदर्थी॥ १७॥ भोगभो
॥१८॥ गीतां उर्वसीसी॥ जें सुख स्वर्गीं इंद्रासी॥ तेंचि विष्ठामाजि शुकरासी॥ सुकरि पासीं निश्चित॥ १८॥
हें जाणोनि साधुजन॥ उभयभोगीं न घलती मन॥ नेदवं व्रतासी आलींगन॥ ते विसाधुजन निवि
षयासी॥ १९॥ जीं तु सापधरावा हातीं॥ हें प्राणियासि नुपजे चीतीं॥ ताविं विषयाचि आसक्ती॥
साधु न धरिती सर्वथा॥ २०॥ जेसें न प्रार्थितां दुःख॥ प्राणी पावती दुःख॥ तेसें न प्रार्थितां पिंद्रिय
सुखें॥ भोगवि अवश्यकें अदृष्ट॥ २१॥ मज दुःख भोगह्नावा॥ हें नोठवे कोणाचे जीवा॥ तें दुःख
आणि आदृष्ट जेव्हां॥ तें विसुखाचाया वो अदृष्ट॥ २२॥ ऐसें असोन उद्योग करिती॥ तेणें आयु
ष्यनाशिलें सर्वथा॥ यालागीं सांडोनि विषयकष्ठ॥ परमार्थी भजावो॥ २३॥ ऐसी आहारें
विषी वीण नराहे सरीरी॥ ये विनिर्धारिं अजगरें॥ केवळ जालीया परमार्थपरे॥ सो चोरें गुरु म्यां केला॥ २३॥
ग्रासं सुमृष्टं विरसं महांतं स्तोकमेव वा॥ यदृच्छयेवापतितं॥ ग्रसेदाजगरो क्रियः॥ ३॥ टीका॥
उद्योगें विण आहारा॥ अपावित्तसे विअजगरा॥ उव्हो निन संडी धीरा॥ निधडा निर्धार पेंत्या
चा॥ २४॥ स्वभावें जो मुख पसरी॥ सहजें पडे जें भितरी॥ रस निरस विचार न करी॥ आहार अंगी स
कारि संतोषें॥ २५॥ तैसी चयोगियांची गती॥ सदा भावि आत्मस्थिती॥ यदृच्छा आलें तें रावि
तीरस असक्ति सांडोनि॥ २६॥ योगीयांचा अहार घेणें॥ काय झेविलें हें रस नानपणें॥ रसनाप
गिंस्त नाहीं हाणें॥ अहार ग्रावरी निजबाधें॥ २७॥ आंबट तिखट तरि जाणे॥ परियें स्वादें आ के
वघे खाणें॥ रसाविरस कांहिं नेमेंणें॥ गोड करणें निजमोजी॥ २८॥ मुख पसरि लियां निर्धारा॥ ॥२५॥
स्वभावें रिघालें या वारा॥ तोचि अहार पें अजगरा॥ तेणें चि शरीर पोषणें॥ २९॥ ऐसी त्या यो
गीयांची स्थिती॥ वाताती नेसे खवर्तती॥ अहारालागों निपुटि लां प्रतीं॥ नये कांकुळती

सर्वथां॥ ३१॥ थोडें बहु सरस निरसासी॥ हें ही कांहीं म्हणेंना हीं त्यासी॥ स्वभावें आलें जें मुखासी॥
तें सावकासी तो विंतु॥ ३२॥ श्लोक॥ रायीता हा निभरी एि निराहारो नुषक्रम ः॥ घदिनो पनमेद्वासो
महाहरिवदिघ्भुकू॥ ३॥ टीका॥ अजगरासी बहु काळें॥ यदृछा आहार न मिळे॥ तरि धारणेसी
न ढळे॥ पडिला लोळे निजस्छानी॥ ३३॥ तैसे योगीयासी अन्न॥ बहु काळें न मिळे जाण॥ तरि क्र
रूनियां लंबायमान॥ निद्रावीण निजतु॥ ३४॥ निद्रा नाहीं तयासी॥ परि निजी निजअहिर्णिसी॥ बा
स्येंन करी उपायासी॥ भक्ष देहासि अदृष्टा॥ ३५॥ अदृष्टिं असेल जें जें वेळा॥ तें तें मिळेल तेणें काळा॥ या
लागिं त्याचें ज्ञान न मेळा॥ धारणा न ढळे निजबोधा॥ ३६॥ श्लोक॥ ओजः सहोबल युतं बिभ्रद्देहम
कर्मकं॥ शयानो वीतनिद्रश्च नेहतेंद्रियवानपि॥ ४॥ टीका॥ अजगरासी बळ उदंड॥ देहीं पराक्रम
प्रचंड॥ परि न करि उद्योगाचें बंड॥ आपसरूनि तोंड पडिला सा॥ ३७॥ तैसा नियोगीयाकें वळा॥ शरीरी
आसें शरीर बळा॥ बुधि ही असे अती कुशळा॥ यीं द्रियबळें पटुतर॥ ३८॥ अहरालागी सर्वथा
हेतु स्फुरो न दि चित्ता॥ कायावाचा तुवतां॥ नंदी स्वभावता दंउळी॥ ३९॥ स्वप्न जागरतीं मूकला॥ सुषु
प्ती सांडोनि निजेला॥ सुन्याच्या पासोडा प्राप्तिला॥ निजिं पहुडला निजवोधा॥ ४०॥ श्लोक॥ मुनिः
प्रसंन्न गंभीरो दुर्विगाह्यो दुरत्ययः॥ अनंतपारो ह्यक्षोभ्यः स्तिमितोद इवार्णवः॥ ५॥ टीका॥ समु
द्र जो गुरु करणें॥ त्याचि परिसिपा लक्षणें॥ गंभिरत्व पूर्णपणें॥ निर्मळ आसे रोइत्यादि॥ ४१॥ समु
द्र सदा सुप्रसंन्न॥ योगी सदां प्रसन्नवदन॥ कदा ही घुसमुसिलेपण॥ न देखे जाण निजबोधां॥ ४२॥ ग
मीन ल्यांस रितां वसमळ जळ॥ समुद्र उच्छळेना अति निर्मळ॥ तेसि नाना कर्में करितां सकळ॥ स
दा अविकळ योगीयां॥ ४३॥ जळिं गंभिर सागर॥ योगीया स्वानुभवें गंभिर॥ विळां नुलंघी सा
गर॥ नुलंघि योगीश्वर गुरुआज्ञा॥ ४४॥ समुद्रीं नरी घव भलत्यासी॥ तो बुडवी जळकल्लोळेंसी॥

॥ २ ॥ करी

योगीयां बुडवि संसारासी ॥ भावें यांपांसी गेलियां ॥ ४४ ॥ परि घेती मागी मागी जाएं जळीं ॥ तो समु
द्रीं आं घोळी ॥ येरासी लाठाची कल्लोळी ॥ कासाकुळि करितुसे ॥ ४५ ॥ तेसिच योगीयांसी ॥ सलगी
न करवे भलतेयासी ॥ आपभयें भीती अपेसी ॥ तो भाविकासि सुसेव्य ॥ ४६ ॥ जाल्यां धनवंत वेरा
॥ उपायी नुलंघवे सागरा ॥ तेसनुलंघवे योगेश्वरा ॥ नपास रवेरी किंन्नरा ॥ ४७ ॥ सकळै राहे सागरीं
लोटास रिसा टाकि दुरी ॥ तेसा विमळु योगीयांभीतरी ॥ ध्यानें निर्धोरि न राहे ॥ ४८ ॥ सो समुद्रिं मि
नली तांम्र परि ॥ तथ जाली मुक्तांफळा चिखाणी ॥ योगीयां मीनली भ्रयायेउ नितमुक्त खाणी
मुमुक्षा ॥ ४९ ॥ जो समुद्रामाजि रिघोन राहे ॥ तो नाना परि सिरले लाहे ॥ योगीयामाजी जो सामाये ॥
यासवें दिपाय चिद्रत्ना ॥ ५० ॥ जेसि समुद्रा विमर्यादा ॥ कोरासी नकरवे कदा ॥ तेसि योगीयांचि म
र्यादा ॥ शास्त्रा वेदां नकरवे ॥ ५१ ॥ प्रवाहें विण जळ ॥ समुद्रिं जेविं निश्चळ ॥ मत्स्यभयेंवीण केवळ
असे केवळ योगीयां ॥ ५२ ॥ समुद्रीं प्रवाहो नव्हे कहीं ॥ सदां संपुर्ण ठायिं च्या ठाइं ॥ तेसे योगीयां ज
न्म मरण नाहीं ॥ परिपुर्ण पाहीं सर्वदां ॥ ५३ ॥ समळ लक्षणें साधितां ॥ अधिक दशा आली हा
ता ॥ तो योगीयांचियोग्यता ॥ परिसिं तबुतां सांगेन ॥ ५४ ॥ समुद्रामाजि जळ ॥ लाठा रवाले आति
चंचळ ॥ योगीयां अंतरिं निश्चळ ॥ नाहीं केवळ कल्पना ॥ ५५ ॥ समुद्र क्षोभ वळे वळे ॥ योगीयासी
भे नाको एका ळें ॥ सर्वथा योगी नुच बळे ॥ योग बळें सावधा ॥ ५६ ॥ समुद्रिं भरते पवे समंधो ॥ योगी
पसि पुर्ण सदांनंदो ॥ समुद्रिं वडवाहव्य वादो ॥ योगीयां निजबोधें सदां सम ॥ ५७ ॥ समुद्र सर्व्वोप्र
ती क्षारी ॥ तेसें नव्हे योगेश्वरी ॥ तो सर्व्वां जिवांसि मधुरी ॥ बोध साक्षात्कारें ज्याचा ॥ ५८ ॥ ज्यास बोध
नाहीं पुरता ॥ अनुभव नेणे निजात्मता ॥ त्यासि के विमधुरता ॥ जेविं अपक्वता सदेवी ॥ ५९ ॥

न

अ

॥ २ ॥

सागरिं वरुषल्या घनां ॥ रथा जायतें जीवनां ॥ तेसा योगि यानक्षे जाणां ॥ सेविल्यां अर्थे पणये वोनें
दी ॥६०॥ अल्पही योगी याहो यघेतां ॥ तेणें निवारी भवव्यथा ॥ सालागीं मुमुक्षीं सर्वथा ॥ भगवद्
क्तां भजावें ॥६१॥ श्लोक ॥ समस्थ का मो ही नो वा नारायण परा मुनी ॥ नो सर्पेत् नुतुष्येत सरिद्
रिव सागरः ॥६२॥ टीका ॥ वरुषा काळिं सरीता सकळा घेउनि आल्या भसूप जळा तेणें हरुषें ना प्रबळे ॥ ×हे×
नव हे जळें जळाब्धि ॥६३॥ ग्रीष्म काळिं त्रिय प्रासी ॥ सरीतांचे यावे ना होती ॥ तेमानुनियां खंती ॥ आ
पांपती वोहटेना ॥६४॥ तेसेचि योगीयांचे ठायीं ॥ नाना संमसिधि आलिया पाहीं ॥ अहंता न धरि दे
हीं ॥ गर्व केरहीं चढेना ॥६५॥ समधिक वलियां पाठीं ॥ खंती नाहीं योगीयाच्या पोटीं ॥ तो नारायण प
र हृदि ॥ सखें संतुष्टी वर्ततु ॥६६॥ संपत्ती माजि असतां ॥ मीं संपन्न हें नाठवे चित्ता ॥ दरिद्र आले
याहि दरिद्रता ॥ नेणे सर्वथा योगीयां ॥६७॥ दरिद्र आणि संपन्नता ॥ दोनि समान त्याचिया चित्ता ॥
मग आली यां दरिद्रता ॥ नेणे सर्वथा योगीता ॥६८॥ जायें प्रपंचाचा कंठिणला गुणे ताप्रासि मूळ
स्त्रीसंगु ॥ ये विवि खिं गुरु पतंगु ॥ लोकीं चांगु परियेसां ॥६९॥ नोही प्रपंचाचि आसक्तता ॥ नाराय
ण परतत्वतां ॥ निजबोधें सामर्थ्यता ॥ नाहीं आसक्ता इतराचि ॥७०॥ श्लोक ॥ दृस्वा स्त्रियं देवमा
यांत ज्ञावेर जितेंद्रियः ॥ प्रलोभितः तं पत्यंधेतमस्य यो पतंगवत् ॥७१॥ टीका ॥ देवि गुणमयी जी
मायां ॥७२॥ स्त्रीचें सगुण स्वरूप स्त्रियां ॥ तेथ प्रलोभ उपजला प्राणियां ॥ भोगभोगाच्या स्त्रि
सरवा ॥७३॥ हावभाव विलासे गुणीं ॥ एकटक याक्षाचा बाणीं ॥ पुरुष धैर्य कवच भेदोनी ॥ सु
हृदय भुवनिं संचरल्या ॥७४॥ दारुण कयक्षाचा घाउ ॥ पुरुष धैर्य पाडिलें ठाउ ॥ योगीयां बंदि पडिले ×री
पोहीं ॥ भोग कारागृहीं घातला ॥७५॥ स्त्रीभोगाचें जेसें सुख ॥ जें ताणपाके वळे दुःख ॥ तोंडिं घा
लीतां मधूर विख ॥ परिपाकिं दुःख प्राणांतु ॥७६॥ दिपाचिया अंगसंगा ॥ कोण सुख आ

हे पतंगा ॥ बळें अलिंगूं जातां पेंगा ॥ मरण मागोन मेला ॥ ७५ ॥ पुढिल पतंग निमाले देखती ॥ तरी हिं मांगिलां दीपीं अती असक्ती ॥ तैं विस्त्री कामें येकठ केली ॥ ये कां अतिप्रीति पतंगं न्यायें ॥ ७६ ॥ दिपरूपा चे निको उ ॥ पतंग जळा निस्ने रीं बुड ॥ तैं विस्त्री संगें आवश्य घडे पतन नरकउं अंध मीतां ॥ ७७ ॥ तैं विवेकहीन मुर्खा ॥ लाहु प्यउ पजे स्त्रि यसुखा ॥ तत्संसर्गें मरण देखा लोकां ॥ सचुके दुःखा सर्वथा ॥ ७८ ॥

॥ श्लोक ॥ योषिद्धिरण्याभरणांबरादिभिद्रव्येषु मायारचितेषु मूढः ॥ प्रलोभितात्मा ह्युपभोगबुध्या पतंगवन्नश्यति नष्टदृष्टिः ॥ २८ ॥ टीका ॥ पाहा पां कांता आणि सोनें ॥ वस्त्रें आभरणें रत्नें ॥ मायेने रचि लीं परुणें ॥ पतनाकारणें जनाच्या ॥ ७९ ॥ ये कली योषिता नरकीं घातली ॥ सुवर्णें लोभें नरकबळि रलें भूषणें तत्काळि ॥ नरकमेळि घातलिती ॥ ८० ॥ तीं आवघीच अनर्थकारी ॥ मीनली योषिता नारीं ॥

॥२५॥

ठकिजे

तें देखतां चि पुरंधरि ॥ जनासी उधरिकें वानि ॥ ८१ ॥ अंगीं वेताळाच्या संचारा ॥ पावरि त्यासि पा जिली मदिरा ॥ मग उछ्लतां नाचतां त्या नरा ॥ वोढ व्हारा पैं नाही ॥ ८२ ॥ कां भांडाचें तोंड भरुं पुराण ॥ त्या वरि आला त्रिमग्याचा सण ॥ मग कवितावाक्य विटंबण ॥ अवतिकोण तयासी ॥ ८३ ॥ हो कां मुदि रा मोहक सर्वांसी ॥ त्यांत घातले उन्मादद्रव्यासी ॥ सेवन करितां त्या नरासी ॥ पारुष्य मासि पैं नो होती ॥ ८४ ॥ तैसें सालिव मोहाचें रूप ॥ तें जाणा योषितास्वरूप ॥ त्या हि वरि स्वटाटोप ॥ वस्त्रें पुड पभ्र षणें ॥ ८५ ॥ काजळ कुंकूम अळंकार ॥ वस्त्रें विचित्र पाटांबर ॥ वनिता त्रोभत सुंदर ॥ मायेचें विकार बि कारले ॥ ८६ ॥ माया अजितेंद्रियां बांधी ॥ सांदांस नमुख वनत्रे त्रिसुधी ॥ त्याचि प्रीतीं गोविंदीं ॥ त्यासि कृपानिधि राखिता ॥ ८७ ॥ केवी रिती भरसि भक्तें ॥ मुळिं आत्मा असी नाही तथा ॥ स्त्री रूपें भासे भगवंता ॥ सत्कुर क्षिल निजबोधा ॥ ८८ ॥ वनिता देखो निगामठि ॥ विवेकाचि येन दृष्टि ॥ मन लोभें उपभोग देती मीठि ॥ दुःखकोटि भोगीती ॥ ८९ ॥ देखो निक्षिप रूप संगम मग ॥ उपभोग बुधि प तगीं ॥ उडि घालीतां वेगीं ॥ जळो निआगि नासती ॥ ९० ॥ एवं योषितारूपें माया ॥ उपभोग बु

॥ ३ ॥

क्षिभुलवी प्राणियां ॥ जे विमुख हरीच्या पायां ॥ त्यासी स्वमाया भुलवित ॥ १०॥ मधुकरीचें निर्वि
दाणें ॥ मधुकर म्यां गुरु केला ॥ जो दुःखनेदितां कार्य साधणें ॥ ते हि लक्षण परियेसा ॥ ११ ॥ श्लोक ॥
सं स्तोकं स्तोकं ग्रसेद्ग्रासं देहो वर्तेत यावता । गृहानहिंसन्नातिष्ठेद्वृत्तिं माधुकरीं मुनिः ॥९॥ टीका ॥ भ्रम
र रिघो निपुष्पामधीं ॥ फुलें तव कुचंबोंनेदी ॥ आपुली कार्यसिद्धी ॥ स्वसुखबुद्धि भ्रमराची ॥ १२ ॥
तैसीची योगियाची परी ॥ ग्रासमात्र घरोघरीं ॥ भीक्षा करी ॥ नुदरभरी ॥ पिडा न करी गृहस्था ॥ १३ ॥
प्राणधारणें पुरतें ॥ योगी मागे भिक्षुतें ॥ समर्थ दुर्बळ विभागातें ॥ नमनी चित्तें सर्वथा ॥ १४ ॥ रिघोनि
कमळणीपासीं ॥ भ्रमर लोधला आमोदासीं ॥ पद्मसंकोचें अस्तुसी ॥ तेंचि भ्रमरासि बंधन ॥ १५ ॥
जो काष्ठ कोरुं कां शके ॥ निजाय तो कमळदळि गुंतला ठायीं ॥ प्रिया दुखवेल म्हणोनि राहे ॥ निर्गमन पा
हे आपुला ॥ १६ ॥ तैसाचि जाण संन्यासी ॥ एकठायीं राहे लोलुप्पेसी ॥ तेंचि बंधन होय त्यासी ॥ वि
षयलोभासि गुंतल्यां ॥ १७ ॥ श्लोक ॥ अणुभ्यश्च महद्भ्यश्च शास्त्रेभ्यः कुशलो नरः । सर्वतः सा
रमाददाद्यात्पुष्पेभ्य इव षट्पदः ॥१०॥ टीका ॥ अती लाहान सुमनें कां हीं ॥ भ्रमरा तेथें उपेक्षा नाहीं ॥
रिघोनि त्या त्याही ठायीं ॥ आमोद पांढरीं सेवितु ॥ १८ ॥ थोरथोरा ज्या कमळिणी ॥ विकासल्या
समर्थपणीं ॥ त्या त्याही ठाईं रिघोनि ॥ सारांश सेवी निजातुसे ॥ १९ ॥ तैसाचि योगीयानें कु
शास्त्र दृष्टि अति विवेकें ॥ न करिता हाटनिर्धारतर्कें ॥ सारग्राहक होतसे ॥ २० ॥ वेदांतीं ब्रह्मस्थि
२ ती ॥ बोलीली मीमांसा यथा निगुती ॥ उतरत्तोत्रि ब्रह्म वसत्ति ॥ ते ही अती प्रीति मानूनी ॥ २१ ॥ पंडितां
चें वचन मानि ॥ साधारण बोली हीतवचनी ॥ ते हि अती आदरें मानूनी ॥ सार निवडोनि घेतसे
॥ २२ ॥ प्रीती हा विपती च्या मानसीं ॥ कुळवधू मानि सासु सासरेयांसी ॥ मानुदे तसे त्यांचे रा
सि तवचि प्रीती सि लक्षोनि ॥ २३ ॥ मिसळल्या क्षीर नीरासी ॥ निवडोनि घे पिजे राजहंसी ॥ तैसे

विवेकयुक्त मानसीं॥ सारभागासी घेतसे॥४॥ गुरु त्वेंम्यां मानिली मासि॥ येकरा यादों प्रकारेंसी॥
॥४॥ येकते मोहळामासि॥ द्याममासी दुसरी॥५॥ सेवेप्पतीं भगवद्भावी॥ हा सारभाग मुख्य पाहा॥ हेनि हो
हो धाज्या सिमाहाबों॥ पासि अपावो स्वप्निं नाहीं॥६॥ भरल्वे याजगा आं तु॥ सारभागीं तो यो
युक्त॥ यदूसि अवधूत सांगतु॥ गुरुवृत्तांतु लक्षणें॥७॥ श्लोक॥ सायंतनं स्वस्तनं वा न संगृह्णी
त भिक्षितं॥ पाणिपात्रोदरामात्रो मक्षिकेव न संग्रही॥१॥ टीका॥ पाहा पांघस्वी मासी॥
बैसल्यां सारव स्वेंचरासी॥ हातीं धरनि घालीर मुखासी॥ संग्रहा तीसि पैं नाहीं॥ अहं होउन
सांयंकाळा॥ कुंभाक्षिन प्रातःकाळा॥ ऐसा संग्रहावेगळा॥ नाहीं केला मक्षिकां॥८॥ तैसी यो
ग संन्यासगती॥ प्रासभिक्षा घेउनि हातीं॥ तीसि निक्षमु पुखा प्रती॥ संग्रह स्थिती त्याना
हीं॥९॥ भीक्षेलागीं पाणिपात्र॥ सांटवणउदरमात्रा॥ यावेगळे जें स्वतंत्र॥ नाहीं घरपात्र
सांटवण॥१०॥ श्लोक॥ सायंतनं स्वस्तनं वा न संगृह्णीत भिक्षितं॥ मक्षिका इव संगृह्णन्
सह तेन विनश्यति ॥१२॥ टीका॥ सांयंकाळिं प्रातःकाळासी॥ भक्ष संग्रहा न सावा भिक्षुका
सी॥ संग्रहें पावली नाशासी॥ ते विखीं सधुमासी गुरु केली॥१२॥ निघोनि नाना संकट स्थळ
नासी॥ मधुसंग्रहो करिती मधुमासी॥ तो संग्रहो चि करि घातासी॥ मधुन्याव या सिजेयती॥
॥१३॥ संग्रहें यत्नाचिया चाडा॥ मोहाळ बांधति अवघड कडा॥ ते दुर्गमी निर्गमुक रितां गाडा॥ ॥४॥
अर्थे चाड सधुहली॥१४॥ कउताशाठिता मोहळासि॥ नासाहोत समासी॥ संग्रहाचि जाती
ऐसी॥ निजघातासी करविदु॥१५॥ ऐसें देखोनि याजनी॥ भक्तभिक्षु योगी सज्जनी॥ सं
ग्रहो न करावा भरवसेनी॥ नरसु निदानि दिसतु सां॥१६॥ आचरावे सत्कर्मी॥ संग्रहावा

शुध्द धर्मा॥ हें विनेणे नियांव मो॥ धन कामें अधर्म वा[?]त्ती॥ १७॥ अर्थ विनाशाचें फळ॥ दुसरें एक ना
शाचें मूळ॥ विशेष नाशाचें आळवाळ॥ स्त्री केवळ वोळखपां॥ १८॥ मूळ नाशासि जिवितां॥ कन
क आणि योषिता॥ जंव जंव यांचि असक्ता॥ तंव तंव स्वृढता भ्रवरोगु॥ १९॥ कनक आणि कामिनी॥ *वा
ज्यासि नावडे मनी होउनि॥ ताचि जनार्दन जनी॥ भरवशानी वोळखपां॥ १२०॥ जो सुखइछीत
त्रे आपणासि॥ तेणे नातळावें स्त्रीयेसी॥ येचि विखिं मदगजासी॥ गुरु विषीं म्यां केला॥ २१॥ पं
॥ श्लोक॥ पदापि युवतीं भिक्षु निस्पृशेद्दारवीमपि॥ स्पृशन्करीव बध्यतक रिण्या अंगसंगतः
॥१॥ टीका॥ पाहा पां शाश्यायन भद्र जाती॥ त्यापुढें मनुष्यें तें किती॥ ते हस्तीणीचे संगती॥ बं
धन पावती मनुष्याचा॥ १४॥ जो दृष्टिनाणि मनुष्यांसी॥ तो स्त्रियावत्रयु केला मानवासी॥ त्या
चे निबोलेंउ ठिंबेसी॥ माथां अंकुशी मारीजे॥ २३॥ एवं जिणावया संसारेंसी॥ जे स्वधर्में सन्यासी निस्त
तीहीं देखा नियायोषितासी॥ लागवेगेंसी पळावें॥ २४॥ अनिरुधें स्वप्नि देखिली उखा॥ ताधर
नि नेला चित्ररेखा॥ बाणासुरें बांधिला देखा॥ कृष्ण सखा जयाचा॥ २५॥ नको स्त्रियांची भेटि॥
नको स्त्रियां चि गाठी॥ स्त्री देखतां दिठी॥ उठाउठि पळावें॥ २६॥ पळतां पळतां पायांतळीं॥ आल्यां
काष्ठाचि पुतळी॥ तेहि नातळावी कुशळीं॥ निर्जीव स्त्रि छळी पुरुषातें॥ २७॥ अनिरुधें स्वप्निं देखि
ली उखा॥ तो धरुनि नेला चित्ररेखा॥ बाणासुरें बांधिला देखा॥ कृष्ण सखा जयाचा॥ २८॥ त्यासि
सोडवणें लागी हरी॥ धांवतां आडवा आला कामारी॥ युध्द जालें परस्परीं॥ शास्त्रास्त्रीं दारुण॥
॥ २९॥ एवं हरी हरा भीडतां॥ जो बांधला ला स्त्रियाकांतों॥ अनिरुध्यासि केली निरुधता॥ मांसाच
दा ची स्त्री धरितां निगमें त्याकेंची॥ ३१॥ पुरुष आपणासि म्हणविती॥ सर्वी स्त्रीयेचे पाय धरि
ती॥ त्यासि कें चि हातयमुक्ति॥ स्त्रीसंगती अधः पातु॥ ३२॥ श्लोक॥ धिग छस्त्रियं प्राज्ञः
३ तो सहसा नसुटे चि सोडवित्ता॥ इतराचि कथा का यस्ति॥ ३०॥ पाहतां स्वप्निंचि याकांता॥

॥५॥

कहि चित्रस्य स्यात्मनः॥ बलाधिकैः सहस्येल गजैरन्ये गजो यथा॥१४॥ टीका॥ कीं उतां गजींमाजि
गजपती॥ त्यावरि सबळ भद्र जाती॥ येउनियां युधक रिती॥ निज बळें मारिती तयातें॥ ३३॥ तो मारू
न हस्ती॥ त्या हस्तिणी समुस्ति॥ सबळ भागी भद्र जाती॥ नाना प्रतीस्त्री मूळें॥ ३३॥ अहिल्ये वियासें
गती॥ गोतमें विटंबिला अमरपती॥ भस्मासुर रासी नाना प्रासि स्त्री संगती तत्व जाली॥ ३४॥ देखो
नि तिलोत्तमा उन्मत्त बंधू॥ सुंधोपसुंध सखे बंधु॥ स्त्री अभिलासें चालिला क्रोधु॥ सहृद ससंधु
विसरले॥ ३५॥ मग स्त्री विहरहु युध्या माठाईं॥ दोघ निमाले यकमेकाच्या घायिं॥ सखिं स्त्री भो
गली जाली नाहीं॥ मरण मूळें पाहीं योषिता॥ ३६॥ ऐसीच पुर्वे कल्पीची कथा॥ अवतार श्रीकृष्णानां
दता॥ तेणें सुसुपाळा गांजूनि सर्वथां॥ हीनो निकोंतापें नेली॥ ३७॥ एवं सुर नर पशु प्रती॥ मारण
सि मूळ स्त्री संगती॥ तिचेनि संगें मरहास कीं॥ कलह प्रासि स्त्री मूळा॥ ३८॥ ग्राम्यिक स्त्रियाचे संगती
जाणे॥ ताबे सलें मरण्या धरणें॥ मरण अल्यांही न करणें॥ जिवें प्राणें स्त्री संगा॥ ३९॥ वेश्येचें संगती

१

जातां॥ बळाधिक्य करील घात॥ निरंतर स्वैरिभागी तां॥ माहीं बाधकता हें नलगेणे॥ ४०॥ अविस्त्र
मस्त्री सेवितां॥ काम पावे उन्मत्तता॥ उन्मत्त कामें सर्वथा॥ अधःपाता नेयिजे॥ ४१॥ एवं हा ठावोव
री स्त्री संग कठीण भारी॥ विक्रति संग जाल्यावरी॥ नरक द्वारिं घालीला॥ ४२॥ नरकिं घाली लहे वार्त्ता॥
उध्दारा त्रिकायसी कथा॥ नरक रूप ग्राम्य योषिता॥ पाहें सर्वथा निधारी॥ ४३॥ स्त्री आणि दूसरा
अर्थु॥ हा त्रियेला कीं थोर अनर्थु॥ येणें अंतरले निज स्वार्थु॥ सखी करील घातु प्राणाचा॥ ४४॥ श्लो॥

॥५॥

॥ क॥ नदयं नापभोग्यं च लुब्धैर्यत् दुःखसंचितं॥ भुंक्ते दंते पितच्चान्यों मधुहेवार्थ विन्मधु॥ १५॥
॥ टीका॥ स्वयें खाय ना धर्मु न करी॥ घरिच्या सिजउं देयिना दरिद्री॥ मधु मक्षिके च्यापरी॥ संग्रह क
री कष्टोनि॥ ४५॥ मासा मोहळ बांधती बळें॥ माजि सांचले मदाचे गोळे॥ तें देखोनि जग भावडो॥

ळें उपाव बळें घेवों पाहाती ॥ ४५ ॥ मग त्याति खोडी अरडी दरडी ॥ जेथिंच्या तेथें जग झोडी भरती
मदा चिया कावडी ॥ तैसे वित्ती गोडी श्रीमंता ॥ ४६ ॥ माझा सधुन खाती कुकुलती ॥ त्या डि त्याचे हात
मारवृती ॥ तैसा दुःश्री मंत्तसे वित्ती ॥ ज्या सि लक्ष्मी पती प्रसन्न ॥ ४७ ॥ जेसें रूपणाचें यक्ष धून ॥ नाँदा ही
न धर्म रक्षण ॥ त्यातें तस्कर नेती मारून ॥ पासि ही दंडिती राजा ॥ ४८ ॥ जन्म णोनि संग्रहा करिती ॥
त्यासि न वह्े भोग प्रापि ॥ तं द्रव्य अपरिग्रही सविजती ॥ देवि गूती विचित्र ॥ ४९ ॥ प्रयासी ग्रहस्थ
रविअन्न ॥ तं सन्याशा सि नेरशीएतां जाण ॥ करू निजाय भोजन ॥ अदृष्ट प्रमाण यदर्थी ॥ ५० ॥
यालागी देवाधीन जो राहे ॥ तो संग्रहा चिचाड न वाहे ॥ तें अदृष्ट चिसां घे आहे ॥ रूपणता वायां क
रिताति ॥ ५१ ॥ श्लोक ॥ सुदुःखोपार्जितैर्वित्तैराशासानां गृहाशिषः ॥ मधुहेवाग्रतो भुंक्ते यतिर्वै
गृहमेधिनां ॥ १ ॥ टीका ॥ दुःखें उपार्जुनि वित्ता ॥ ग्रहसामग्री नाना पदार्था ॥ त्याचे पाक करवि ग्रहस्त
निज भोगार्थ आवडी ॥ ५२ ॥ तेथ समर्डु आला अतीता ॥ संन्याशी ब्रह्मच्यारि अन्नार्थी ॥ ग्रहस्ता
आधिं से वितात ॥ तो उपाहात ग्रहामधीं ॥ ५३ ॥ जैसें दवडोनि मोहळ मासियासी ॥ मधु हातीं मधु
प्रासी ॥ तैसें हाय ग्रहस्तासी ॥ नेती संन्यासी विध पाक ॥ ५४ ॥ समयीं प्राप्त मुख जाली ॥ यतिं
सकळ पुण्यें क्षया जाती ॥ यथा का किं आल्या अतीथीं ॥ स्वधर्म रक्षिती सर्वस्वें ॥ ५५ ॥ अथ संग्रही
चीबाध कतां ॥ तूं जम्यां सांगीतली तत्वतां ॥ मग गुरु केला सर्वथा ॥ तरि कथा परीयुसीं ॥ ५६ ॥ श्लोक ॥
ग्राम्यगीतं न श्रृणुयाद्यतिर्वनचरः क्वचित ॥ शिक्षेत हरिणाद्बद्धान्मृगयोर्गीतमोहितात ॥ १७ ॥
॥ टीका ॥ ग्राम्यजनवार्ता ॥ कां ग्राम्य स्त्रियांच्या गीता ॥ आयिके जातत्वतां ॥ बंधन सर्वथा तो पावे ॥ ५७ ॥
अखंड पाहातां दीपाकडे ॥ घंटा नादें जाले वेडे ॥ मग पाहों विसरले पुढे ॥ पाश पडे सर्वथां ॥ ५८ ॥
ग्राम्य योषितांचे गीत ॥ ऐकतां काणाचें भुलेना चित्त ॥ मग त्याचे ऐसें मोहित ॥ होय निश्चीत निज स्वा

॥६१॥

थो॥ ६०॥ जो बोलिजे तापसांचा मुगुटीं॥ त्यासि स्त्रिया सि नाहीं भेटी॥ ऋषीशृंग उठाउठी॥
स्त्रीगीता साटि भुललेला॥ ६१॥ श्लोकः॥ नृत्यवादित्रगीतानि जुषन् ग्राम्याणि योषितां॥ आसां
क्रीडनको वश्य ऋष्यशृंगो मृगीसुतः॥ १॥ टीका॥ मधुर विस्वर गुणिक गणित॥ ग्राम्य स्त्रियां
चें गीत गान नृत्य॥ देखतां पुरुष वश्य होत॥ जैसें गळे बंध स्तव वानर॥ ६२॥ जो तापसां माजि जगजे
ठी॥ जो जन्मला मृगीचा पोटीं॥ जो न देखे स्त्रियांची भेटि गोठी॥ न पाहे दृष्टी योषिता॥ ६३॥ तो ऋ
षीशृंग स्त्रीदर्शी वश्य जाला उठाउठी॥ धावें योषितांचे पाठोपाठी॥ त्याचे गोठि माजि वर्त्ती॥ ६४॥
गारुड्याचें वानर जैसें॥ स्त्रिया छंदें नाचे तैसा॥ प्रमदादृष्टीं जालें पिसा॥ विवेक मानसें विसरला॥ ६५॥
विसरला तपाचा खटाटोपु॥ विसरला विभांडीक बापु॥ विसरला ब्रह्मचर्य संकल्पु॥ स्त्रियानुरू
पु नाचतु॥ ६६॥ स्त्री बाधा ऐवढा बाधु॥ संसारीं आणिक नाहीं गा सुबधु॥ न कोन को स्त्रियांचा
विनोदु॥ दुःख समंधु सर्वासी॥ ६७॥ वारिलें नायिकावें ग्राम्यगीता॥ हें सत्य सत्य सर्वथा॥ जेथ
हरिकीर्तन हरिकथा॥ जाल्या परमार्था ऐकावां॥ ६८॥ रामनामें विवर्जिता॥ ग्रामणि बोलिजे तग्रा
मगीता॥ ते नायकावें निश्चिता॥ करतु केंतथ्य न वचावें॥ ६९॥ मीनु म्या गुरु करणें॥ ते ही अवधारा
लक्षणें॥ रसनेचे लालुप्यपणें॥ जीवें प्राण जातसे॥ ७०॥ श्लोकः॥ जिह्वयाति प्रमाथिन्या जं
तू रसविमोहितः॥ मृत्युमृच्छत्यसद्बुद्धिर्मीनस्तु बडिशैर्यथा॥ १॥ टीका॥ अर्थसंग्रहें जीव
घातु॥ स्त्री असक्ती अधःपातु॥ रसनानीं लालुप्य पावे मृत्यु॥ त्रिविध घातु जीवासी॥ ७१॥
ज्यासि रसना लालुप्यता गाढी॥ त्यासि अनर्थ विजोडे जोडी॥ दुःखाच्या भोगवी कोडी॥ रसना

॥६५

गोडी बाधकां॥ ७२॥ रसना आंविषा चि गोडी॥ लालुप्यें मीनु गीळी उंडी॥ संवेंचि गळे यकूफो

४ रससेविलियासाटिं ॥ भोगवि जन्माचिया कोटि ॥ हें नघेउं झणसि पोटीं ॥ रायाते गोटिपरियसि ॥ ७७

उ ॥ मग वउफ़ी अउकल्या ॥ ७८ ॥ पाहा तारसउ तम दीसत ॥ भी तरी रोगाचे गरळ गुसा ॥ रसु अस

त्ति जसे वित ॥ तत्वउफ़ रितभवरोगं ॥ ७९ ॥ णकिं अउ कला जा मासा ॥ ता जिता मरसउफ गीजेसा ॥

तेविं रोगला गलीयां मा मसा ॥ दुःखदुरा भोगिता ॥ ७५ ॥ जो रसना लालुप्य प्रमादि ॥ यासि

कैंचि सद्बुद्धि ॥ जन्ममरणे निरावधि ॥ भोगी त्रिशुधि रसदोषें ॥ ७ ॥ धो इंद्रियें चि सा जिवता ॥ तो

रसनआधिन सर्वथा ॥ रसनाद्वारें रस घेतां ॥ पुन्मत्त तायींद्रियां ॥ ७ ॥ मातली जे इंद्रियस

तण तेन वानि घाली आधः पाता ॥ रसना नजीणतां सर्वथा ॥ भवव्यथा न चुके चि ॥ ७ ॥ आह

रें वीण देहन चाले ॥ रोविल्यां यिंद्रियवर्गु खवळे ॥ रसने जे यांचें मूळ कळे ॥ तें दुःखें सकळें मा

वळेली ॥ ७ ॥ श्लोक ॥ इंद्रियाणि जयं त्यासु निराहारा मनीषिणः ॥ वर्जयित्वा तु रसनं तन्नि

रन्नस्य वर्धते ॥ २ ॥ टीका ॥ सेरने द्रिय जितले ॥ तं जीतले ही मिथ्या बोली ॥ अन्न घेतां विसर

सावली ॥ सावधू जालि निजकर्मी ॥ १८ ॥ आहार वर्जूनि साधका ॥ यितरइंद्रियें जिंतिली देख

तवंतवं रसना वाढे आधिक ॥ तेआ जिंकून जिंकवे ॥ ८ ॥ इंद्रियां सि आहाराचें बळ ॥ ते निरा

हारीं जालें विकळ ॥ तंवतंव रसना वाढे प्रबळ ॥ जिंदूचें बळे निराला ॥ ८२ ॥ श्लोक ॥ तावज्जितें द्रि

यो न स्यात् विजितान्येंद्रियः पुमान् ॥ न जयेद्रसनं याव ज्जितं सर्वं जिते रसे ॥ ८ ॥ टीका ॥ जंव र

सना नाहिं जिंतीली ॥ तंव जितें द्रिय मिथ्या बोली ॥ जे रसना जिंतिली ॥ तेवाडिमोडली विषयां चि

॥ ८३ ॥ विषयां आंतुल गोडपण ॥ रसनआं तुलजाणपण ॥ दोहिंसि ऐक्य केल्यां जाण ॥ रसना संपू

र्ण जिंतिली ॥ ८४ ॥ सर्व गोडियाजे गोड आहा ॥ ते गोडीसी जो लागला राहा ॥ त्यासिच रसना वश्य हो

या ॥ रस अपायें न बाधिती ॥ ८५ ॥ रसना जेयाचें वाधावली ॥ तेणें ब्रह्म सायुज्जी पउहाणी ॥ सोहं

ळा परमानंदें भोगणें ॥ रसना तेणें जिंतीली ॥ ८६ ॥ श्लोक ॥ पिंगळा नाम वेश्यासि द्धि देहनगरे

हीसाचार

॥१७॥

पुरा॥तस्यामेत्रीक्षितं किं विन्निबोधनरपनंदन॥१७॥अवधूतम्हणे नरपनंदना॥वेश्या गुरु म्यां केली जाण॥तिच्या रीकरणी लोलक्षण॥विचक्षणा अवधारी॥१८॥पुर्वी विदेहाचें नगरीं पिंगळा नामे वेश्या वास करी॥ती सिआसनिरासेवरी॥वेराग्य भारी उपजलें॥१९॥श्लोक॥

साखैरिण्येकदाकांतं संकेत उपनेष्यती॥अभुत्काले बहिर्द्वारि॥बिभ्रतीरूपमुत्तमम्॥१८॥२३॥

॥टीका॥सा स्वैरिणी स्वेछाचारी॥सायंकाळीं उभी द्वारीं॥नानाअळंकार अंबरीं॥शृंगारकुसरी शोभत॥८१॥आधिं स्वरूप उत्तम॥वरि शृंगारली मनोरम॥करावया ग्राम्यधर्म॥पुरुषउत्तम पाहातसे॥ १०

॥श्लोक॥मार्ग आगच्छतो वीक्ष्य पुरुषान्पुरुषर्षभ॥तान्शुल्कदान्वित्तवतः कांतान्मेनेर्थकामुका॥२४॥टीका॥सं गूण स्वरूप धनवंत॥कामकौसल्यें पुरविअर्था॥अर्थ देउनि समर्थ॥ऐसा येकांत पाहातसे॥८२॥ऐकें गा पुरुषश्रेष्ठा॥पुरुष येंदी तां देखे वाटा॥त्यासि खुणा विनेत्र वांटा॥कामचेष्टा दावी नि॥८३॥श्लोक॥आगतेष्वपयातेषु सा संकेतोपजीविनी॥अप्यन्यो वित्तवान्कोपि मामुपैष्यती भूरिदः॥२५॥टीका॥येत्या पुरुषासि हारी खडा॥जोळा घाली जात्याकडां॥येकासि म्हणे घ्या जी विडा॥येका पुढां भवरी दे॥८४॥ठउनि संकेतीं जी विता॥पुरुष तिकडे न पाहाता॥ऐसे नाना संकेत दाविता॥येतजात कार्यार्थी॥८५॥गेल्या पुरुषातें निंदिता॥द्रव्यहीन हे असक्ता॥रूपें विद्रुप अत्यंत उपेक्षीत धिःकारी॥८६॥आतां येयील वित्तवंत॥अर्थदानि अति समर्थ॥मासा धरेनि यांहात॥

कामआते पुरविला॥८७॥श्लोक॥एवं दुराशया ध्वस्तनिद्रा द्वार्यवलंबिनी॥निर्गच्छती प्रविशय ती॥निशीथं समपद्यत॥२६॥टीका॥ऐसें दुराशाभरलें चित्त॥निद्रा न लगे उद्वेगित॥द्वार धरोनि तिष्ठत॥कामवांछीत पुरुषेंसि॥८८॥रिघे जाय घरामितरी॥सा स्थूल एको निजाय बाहेरी॥ ॥१८॥

रीघतां निघतां यरसारी॥मध्यरात्री पें जाली॥८९॥सरली पुरुषाची वेळा॥मात्र जाली जी

प्रबळा॥ निद्रा स्या पिलेले लोक सकळा॥ पिंगळा विव्हळ ते काळीं॥ १८॥ श्लोक॥ तस्या वित्तारायाशु ष्कवक्त्राया दीनचेतसः॥ निर्वेदः परमो जज्ञे चिंताहेतुः सुखावहः॥ २७॥ टीका॥ तुटला आशेचा जिव्हाळा॥ सुख लेवोंठ वाळला गळा॥ कळा उतरली मुखकमळा॥ खेद आगळा चिंतेचा॥ १९॥ चित्त नये चिरा ता॥ तेणें जाली दीन चिता॥ वैराग्य परम वाढली चिंता॥ सुखस्वार्था ते हेतु॥ २०॥ श्लोक॥ तस्या निर्विण्णचित्ताया गीतं शृणु यथा मम॥ निर्वेद आशापाशानां पुरुषस्य यथा ह्यसिः॥ २८॥ टीका॥ केसें वैराग्य उपजलें ती सी॥ ते चिंतीत होती विषयांसी॥ त्या विटली विषयसुखासी॥ छेदक असे सि वैराग्य॥ २१॥ तेणें वैराग्य विवेकयुक्त॥ पिंगळेने गायलें गीत॥ ते एक राया समस्त॥ चित्तीं सुचित्त होउनी॥ २२॥ श्लोक॥ न ह्यंग जात निर्वेदो देहबंधं जिहासति॥ टीका॥ एक राया विवेकनिधि॥ वैराग्य नाहीं ज्याचे बुधी॥ त्यासि जन्म मरणाचि आधी व्याधि॥ प्रतिपदीं बाधक॥ ३॥ अनुतापना हीं ज्यासी॥ विवेकनुपजे मानुसीं॥ ता संसाराचि आंदणी दासी॥ आशापाशीं बांधिजे॥ ४॥ सासी मोह ममतेची गाढी॥ घालिजे दृढ बुधिचीबेडी॥ अहोरात्रि विषयभरडी॥ अर्धघडी न राहो॥ ५॥ जराजर्जरते चिवाकळे॥ माजि पडिले अखंड लोळे॥ फुटले विवेकाचे डोळे॥ मागें न कळे विधिनाम॥ ६॥ त्या अहास हाजात्ता॥ अंधकूपीं पडजी दु श्चिता॥ तेथूनि निघावया मागुता॥ उपाव सर्वथा नेणती॥ ७॥ तेथ काया मन वाचा॥ निघणें नाहीं सास्वां॥ तव फणी काविला लोभविंचो॥ वदणें त्याचें अनिवार॥ ८॥ तेथ निंदेचिया तिडका॥ आंतु निबाहेर निघती देखा॥ वित्त हानिचा थोर भडकू॥ जळजळे देखा दूषाचि॥ ९॥ आभिमानाचे अळेपिळ॥ मह त्व डुमा सय तीबळें॥ तरि विषय दळणें आगळें॥ दुःखें लोळे गहसेज॥ १०॥ ऐसी अवैराग्यें बापुडी॥ पडिली देहाचें बांधवडी॥ आगीता दुःखकोडी॥ सबळ बुडीं बुडीं बुडाली॥ ११॥ पाहा पां नीच सर्व वर्णासी॥ निंदिकर्म निंदितीकेशी॥ वैराग्य

ले ॥८॥ सं गार

उपजे वैराग्य सी ॥ देहबंधासि छेदिलें ॥ २ ॥ देहबंधछेदित्या युक्ति ॥ केवी बोलिली नाना उक्ति ॥ जाली
पिंगळेसि विरक्ति ॥ चक्रवर्ती परीसपां ॥ ३ ॥ श्लोक ॥ पिंगळोवाच ॥ अहो मे मोहविततिं पश्यताऽवि
जितात्मनः ॥ या कांतादसतः कामं कामये येन बालिशा ॥ २ ॥ टीका ॥ मिथ्या मोहाच्या विस्तारीं ॥ म्यां
वाढविला साचार ॥ माझ्या मूर्खपणाचा पार ॥ पाहातां विचार पांगुळा ॥ ४ ॥ नाहीं अंतःकरणासी
नेम ॥ अपार वाढविला भ्रम ॥ आत्मपुरुषाचा काम ॥ मनोरम मानिला ॥ ५ ॥ जरि स्त्री स्त्रिपुरुष पाहि
जे ॥ परि जवळिला पुरुष न पाहिजे ॥ तचि मूर्खपण माझें ॥ सदा भुंजआसतां ॥ ६ ॥ श्लोक ॥ संतं समी
पे मरणं रतिप्रदं वित्तप्रदं नित्यमिमं विहाय ॥ अकामदं दुःखभयाधिशोकमोहप्रदं तुच्छमहं भजे
ज्ञा ॥ ३० ॥ टीका ॥ सत्पुरुषाचि ग्रासि ॥ जवळी असतां नेणे असंती ॥ ज्यासि केलियां रती ॥ कामनिव
त्ति कोतो ळा ॥ ७ ॥ काम निवर्ते पुनि दुःख ॥ अनिवार नित्य सुख ॥ वित्तदाता तो चियक ॥ अह्लाळी कैंपदें दे
॥ ८ ॥ सकळ ऐश्वर्य निजपदेंशी ॥ संतोषुनि देरतीसि ॥ रमुं जाणें नरनारीसि ॥ रसणु सवासितो यक
॥ ९ ॥ सांडोनि ऐसया कांतासी ॥ मासि मूढता पाहा पां कैसि ॥ नित्य अकामदा पुरुषासी ॥ कामप्राप्ति
सि भुंजीनले ॥ १० ॥ आपुलें पुणेन करव काम ॥ तमजक विंकरीती निःकाम ॥ पाचे निसंगं मोहभ्रम
दुःखपरम पावले ॥ ११ ॥ त्याचेन सुखनंदव मातें ॥ परि जाले दुःखाचे दातें ॥ भयशोक आधिव्याधि ते ॥
त्याचे निसांगातें पावलें ॥ १२ ॥ श्लोक ॥ अहो मयात्मा परितापितो वृथा सांकेत्यवृत्त्यातिविगर्ह्यवार्ते
या ॥ स्त्रैणान्नराद्यार्थतृषानुशोच्यात् क्रीतेन वित्तं रतिमात्मनेच्छती ॥ ३ ॥ टीका ॥ जो पुरुषां सुखनि

पा ॥८॥

सुख ॥ एछीतें तें मी केवळ मूर्ख ॥ रथा परिता पुकला दुःख ॥ मज असुखम्या दिधलें ॥ १३ ॥ १४ ॥ स्त्रै
णपुरुष ते नराधम ॥ विषया गामी त्याहूनि अधम ॥ त्यांत कृपणता अधमाधम ॥ त्याचा संगम मी
वांछिती ॥ १५ ॥ जो तुच्छ्या अतिनिंदिता वृत्ति ॥ तो तुच्छ्या अतळें तांसुज मिती ॥ यानीद्यां रिजीविका

स्थिती॥ नीचपाती प्रभिचार॥२५॥ अल्पद्रव्ये जेणें दिलें॥ पात्र जाती कोण हें न पाहणें॥
पाहोनि काय जीला खाणें॥ निंद्य जिणें पैं मासी॥२६॥ त्या पुरुषासि देह विकरी॥ तें अत्यंत ही न दिनप
णें॥ काय सांगों सातिल स्मरणें॥ सर्व गुरुष्या मूर्ख॥२७॥ वितनदेव वैरूपणत्त॥ काम न देबपुरता॥
प्रीती न धरवत त्वता॥ भटिमा गुताता नदी॥२८॥ ऐसया पासा वसे खवां छितां वाढ परम दः
ख॥ जळो न पाहावें त्याचें मुख॥ वोका रादेखयत असे॥२९॥ एवं जार पुरुषाची स्थिती॥ आठवि
तां विळसी येती॥ पुरपुर तें संगती॥ चित्तवृत्ती विटलें॥३०॥ श्लोक॥ यद स्थिभि निर्मित्तं वत्राव
रुय स्थूशंल स्वा रोमनखैः पिनद्धं॥ क्षरन्नवद्वार मगारनंत द्विमत्र पूर्णं मदुपैति कान्या॥३१॥ टीका॥
नरशरीर ग्रहसांकडें॥ अडीपा खाडें या नुसंधी हाडें॥ आस्तीचा मूदी दहीकडे वालें नकातडें

सि मडीयेलें॥३२॥ त्यां सर्वांगीं सगळीं दीधलें रोमावळीचे खिळे॥ घातले निन खाचे खो बळें॥ आ
मी आंगुवळें बुजिलें॥३३॥ अस्ति मांस चर्मबांधा॥ आवळे निसर्वांगीं दीधला सांदा॥ रंगीत
मैरसनी वादा॥ पुढिलें बांधा बांधलीं॥३४॥ वायु प्रसरण पैरी त्यारें॥ केलीं प्राण पानरंध्रें॥ वरि
लडळ मळती सिखरें॥ वाळां कुरें लोंबती॥३५॥ बुजूनि भीतरिल्या सवडी॥ बांधाटिलें नवें नाडी॥
विष्टा मुत्रा त्विगा दि॥ नित्य परवडी सांटवरा॥३६॥ भीतरिल अवकाशीं॥ दुर्गंधि घुडळली केशी
ते त्रि प्रवाह अहि निशीं॥ नवद्वारासि वाहाताती॥३७॥ अखंड पढ़ें वाहती मळें॥ देखो नि
ज्यांचें ताकोंटाळे॥ अहर्निशीं धूतां जळें॥ कदां निर्मळें तें न होती॥३८॥ सांगतां विहेगोसी वो
काराय तसे पोथि॥ ऐसया सि भुललें मिकरंटि॥ विवेक दृष्टीमीं न पाहो॥३९॥ अस्थिमांसा
चा कोथळा॥ विष्टा मुत्राचा गोळा॥ त्यां आळंगीला वेळवेळा॥ जळो कांटाळा नये त्याची॥३२॥
॥श्लोक॥ विदहानां पुरस्य स्मिन्नरं मकेव मूढाधीः॥ यान्य मिच्छत्य सत्य स्मादात्मदा काममं

॥ १३ ॥

च्युताता॥ ३३॥ टीका॥ या विदेहाख्येनगरी मूर्खमी येक देहधारी॥ हृदयस्थासांडुनि श्रीहरी॥ अ
संतनरीं व्यभिचार॥ ३१॥ असंतपुरुषने णोंकीती॥ त्यांभोगीले अहोराती॥ सुख न पवेचि निवृ
ति॥ रतिभगवंतीं जंव नाहीं॥ ३४१॥ निकटवर्ति जो हृदयस्थ॥ हृदयीं पुरुषीं पुरुषोत्तम अच्युत॥ वि
येश्च्युतीवीण रम बितु॥ संतोषीदेतु निजआत्मता॥ ४ २॥ अच्युतें ज्यासि निजसुखदिधलें॥ तें सुख
चवे नाकदां काळें॥ ऐसया हृदयस्थें विसरलों॥ आणी कामुललें अकामदा॥ ४ ३॥ अकामदते ना
त्रिवंत॥ त्यासि संगके लियां दुःखचिदेत॥ ऐसें मासमुखें चित्त॥ यासि असलेपें होत॥ ४ ४॥ तआस
क्तचि जाली तडातोडी॥ लागली अच्युतसुखा चिमोडी॥ त्याचे सुख भोगीतां च ठेव ठी॥ घडियाघ
डी वाढतें॥ ४ ५॥ श्लोक॥ सुहृत्प्रेष्ठतमो नाथ आत्मा चायं शरीरिणां॥ तं विक्रियात्मने वाहं मरने नय
था रमा॥ ३४॥ टीका॥ जो सोइरा मासा हृदयस्थु॥ सुखप्रीति प्रियु आच्युतु॥ तो चि आतरात्मा सर्वग
तु॥ नाथु कांतु तो मासा॥ ४ ५॥ त्यासि आपुलिये सर्वंसाटीं॥ विकत घेयीन उठाउठी॥ परमानंदें देयी
नमिठी॥ मागे चावटी सांडोनि॥ ४ ६॥ रमा जालीपां याचि दासि॥ मीं भोगीन आनां रीसी॥ सर्वकाळीं
सर्वदेशीं॥ सर्वरूपें सीं सर्वस्वें॥ ४ ७॥ श्लोक॥ कियत्प्रियं ते व्यभजन् कामा ये कामदा नरा॥ आद्यंतवं
तो भार्याया देवा वा कालविद्रुता॥ ३५॥ टीका॥ सांडोनि हृदयस्थ अच्युताते॥ वरावें नरा नर देवाते॥
तंव भीतां हुते भयें भयस्थ कितो काळग्रस्ते सर्वदां॥ ४ ८॥ जे निज भयें सदां दुःखी॥ ते भार्येसि काय करि
ती सुखी॥ आवघी पडी ली काळमुखी॥ न दिसे ला कीं सुखदाता॥ ४ ९॥ असा नरा चि ऐसी गती॥ व

ये

रु अमरा माजि अमरपती॥ ते विळे निचोदाजण निमती॥ पद च्युती अमरेंद्रा॥ ३ ५०॥ एवं सुरनर

॥ ५॥

लोकलोकीं॥ आत्ममरणें सदा दुःखी॥ तके विंभायासि करिती सुखी॥ भजावें मुखितठाई॥ ५ १॥
धन्य मासि भाग्य प्रासि॥ ये चिक्षणीं ये चिरातीं॥ जाली विवेक वैराग्य विसती॥ रमापती तुष्टला॥ ५ २॥

॥श्लोक॥ नूनं मे भगवत्प्रीतो विष्णुः केनापि कर्मणा॥ निर्वेदोयं दुराशाया यन्मे जातः सुखावहः॥ ३६॥
॥टीका॥ ये जन्मिंचें माझें कर्म॥ पाहोतां केवळ निंद्य धर्म॥ मज तुष्टला पुरुषोत्तम॥ पुर्वजन्मसामग्री॥ ५३॥
दुष्ट दुराशा व्यभिचारा॥ भगवद्द्वारें चालवी संसारा॥ तीसी मज वैराग्ययुक्त विचारा॥ विष्णु साचार तु
ष्टला॥ ५४॥ मज कैचें पुर्वजन्मीं साधनें॥ ज्याचें नाम पतीत पावनें॥ कृपाळु जो जनार्दनें॥ यास्तव कृपें
नें हें घडलें॥ ५५॥ तेणें वैराग्य विचारें देखा॥ दुष्ट दुराशाचा फिटलें दुःख॥ मज जालें परम सुख॥ निजसंतो
ष पावलें॥ ५६॥ जरि असतें पुर्वसाधन॥ तरि निंद्य नव्हतें मी आपण॥ योनीद्वारा कर्माचरण॥ पतीत
पुर्ण मीं येकी॥ ५७॥ यापरि मीं पुर्ण पतीता॥ पतीत पावन जगन्नाथा॥ तेणें कृपा करुनि येथां॥ केलें वि
वेकयुक्त वैरागी॥ ५८॥ दुःख आदळतां आंगासी॥ वैराग्य नुपजे अभाग्यासी॥ भगवंतें कृपा केली
कैसी॥ दुःखें निजसुखासि दीधलें॥ ५९॥ श्लोक॥ मैवं स्युर्मंदभाग्यायाः क्लेशा निर्वेदहेतवः॥ ये
नानुबंधं निर्हृत्य पुरुषः शाममृच्छती॥ ३७॥ टीका॥ आंगी आदळतां दुःखद्वंदा॥ अभाग्यासि ये
सबळ क्रोधा॥ घित्ला विवेक हाय अंधा॥ भाग्यमंद तजाण॥ ६०॥ दुःख देखतां चिढीसी॥ ज्यासि वै
राग्य विवेकेंसी उठी॥ तेणें छेदी निस्नेह सुहृद गांठी॥ पावे उठाउठि निजसुख॥ ६१॥ पुरुषा त्रिपर
म निधाना॥ विवेकयुक्त वैराग्य ज्ञाना॥ तेणें होउनियां संपन्ना॥ समाधान पावती॥ ६२॥ मी पुर्वि परम
अभाग्य॥ माझा पुरुषार्थें जें निजभाग्य॥ तें भगवंतें दीधलें वैराग्य॥ जालें श्लाघ्य तिहीं लोकीं॥
॥ ६३॥ श्लोक॥ तेनोपकृतमादाय शिरसा ग्रामसंगताः॥ त्यक्त्वा दुराशाः शरणं व्रजामि तमधी
श्वरं॥ ३८॥ टीका॥ कृपा करुनि भगवंतें॥ निज वैराग्य दिधलें मातें॥ तेणें सांडविलें दुराशातें॥ ग्रा
म्य विषयां तें छेदिलें॥ ६४॥ तो उपकार मानुनि माथां॥ पासि मीं शरण जाईन आतां॥ तो सर्वाधी

१०

नियंता॥शरण त्या कृष्णनाथासी॥६५॥श्लोक॥संतुष्टास्तु धर्मयत्र यथालाभेन जीवंती॥विहरामि मुने वाह मात्मना मरणे न वै॥६५॥३१॥त्वार रागलेया पाठीं॥सहज संतुष्ट स्वामी या॥ श्रृष्टी॥स्वभावें सच्छेद्या पोटीं॥जीविका गाठि अदृष्टा॥६६॥मुनिश्वर भोगीतां निजात्मा॥स्वामी भोगीं न आत्मारामा॥जो कां पुरविनि:काम कामा॥परमात्मा वल्लभु॥६७॥ब्रह्मादिक समर्थ असती॥ते सांडोनियां निश्चिती॥भगवद्भजना विरक्तिती॥अती प्रीती कां त्या शरणासी॥६८॥मज ऐस्या ऐस्या रिखि दुराच्यारी॥जड जिवा तें उधारी॥तारक तो विभव सागरी॥त्या मिश्री हरिकृपाळु॥६९॥

॥श्लोक॥संसारकूपपतीतं विषयैर्मुषितेक्षणं॥ग्रस्तं कालाहि मात्मानं॥को न्यस्त्रातु मधीश्वरं॥१४॥टीका॥संसार तस्कराकृप अंध॥तेथ विषय दृष्टी विषयांध॥पडोनि गेले अंधाअंध॥बुधि मंद उपायी॥२७॥जे कल्पना जळीं बुडाले॥वासना कल्लोळीं कुवळले॥दंभ मदादि जळचरीं तोडीले॥खष्टयाच्या पडिले कर्दमी॥७१॥दु:खाच्या खडकीं आदळले॥स्वर्गपाय रिसि अडकले॥तेथुनि हीं येक पडीले॥निर्बुजले भवजळीं॥७२॥नास्तिकें गेली सबळ बुडी॥कर्मयेंधरिल्या कर्दरडी॥वेद बाह्य तेबापुडी॥पडली दरडी तळवटीं॥७३॥निंदेचे भळकोटी॥फुटोनि निघाले उफराटी॥देव्हयाचें पाथरमोटी॥हृदय फुटे लागतां॥७४॥काम्याचिउक किंप्रबळा॥भीतरु निबाह्य येसबळा॥तेणें उफुळलें तें जळा॥होय खळबळ जिवासी॥७५॥स्त्रियें त्या क्रोधाचे विरा वरि पडल्यें ॥१०॥ उरि नुरे॥वनिता मगरिं निले पुरा॥विवरद्वारें अतोता॥७६॥तेथ आवघिया सीयेकसरां॥गति खिलें काळे काळु आजगरां॥विखधारलें धारा॥ज्ञान पाठिमोरे सर्वांसी॥७७॥सर्प चवर्ढविल्या माणुसा॥मूळ कडुला गे जैसा॥निंब खाय घसघसा॥णाउ गुळ सा त्यस शोनि॥७८॥कें वळ विषत्रा

४ स्वंदुःखवत्तृ पपलित ॥ हृदय स्थ भगवंतु चिंतीता ॥ धाय पावैगा लक्ष्मीनाथ ॥ भवभयव्यथा निवारि ॥ ८२ ॥
य विषयकडु ती प्रपंच जाला गोडु ॥ अमृत प्राय परमार्थ गोडु ॥ तो जाला कडु विषयांसी ॥ ७ ॥ कुरू
पा बाहेर वोसंड्या मिति न देखती कुपातिलियासी ॥ कुपातले बाहेरिलियासी ॥ कदा काळे त्रिन
देखती ॥ ८ ॥ ऐसे या पीउत या जीवासी ॥ काढवया धिंवसा न के को ॥ एहांसी ॥ तुजवाचुनि हृषीके
शि या वेंवगेंसी कृपाळुवा ॥ ८ ॥ ऐसें जाणोनि तत्वतां ॥ या ग्यौरेणा शरण आतां ॥ शरण गेलेया
सर्वथा ॥ सहज भवव्यथा निवारि ॥ ८२ ॥ श्लोक ॥ आत्मैव ह्यात्मनो गोप्ता निर्विद्येत यदाखिलात्
अप्रमत्त इदं पश्येद् ग्रस्तं कालाहिना जगत् ॥ ४ ॥ टीका ॥ ऐसें कळलें जो तत्वतां ॥ तथ आपुला आ
पण त्रिता ॥ सर्व पदार्थि सर्वथां ॥ निर्वेद तादृढ जाल्या ॥ ८३ ॥ दृढ वैराग्य तात ऐसी ॥ विषयांट
कल्यां आंगेंसी ॥ चेतनानरूयी इंद्रियांसी ॥ निद्रिता पावि जविरंभ ॥ ८४ ॥ अथवा वमीलिया अं
न्ना ॥ लाळ घोंटिं न वांछी रसना ॥ तवि विषय देखोनि मना ॥ न धरिवासना अस त्ति ॥ ८५ ॥ ते वैराग्य
कैसे निजाडे ॥ तरि सावधानु पाहा पांतां कडे ॥ जनकाळें गीळिलें च हूं कडां ॥ वेगळें पडे तें नाहीं ॥ ८६ ॥
पितुः पिता काळें नूलें ॥ पुत्र पौत्र काळें गिळिलें ॥ वैराग्य नुपजे ये पणें बोलों ॥ तरि नागवले नरदेह
॥ ८ ॥ मर्त्यलोक याचें नाव ॥ अनित्य स्वर्गोत्तिका यसी हाव ॥ वैराग्यें विण निर्दैव ॥ जाले सर्व सर्व
थां ॥ ८८ ॥ श्लोक ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ एवं प्रवसीतम तिर्दत्तात्रेयं कांतत पंजा ॥ छित्वा पत्रमम मा स्वा
यत्राय्यामुपविवेशसा ॥ ५ ॥ टीका ॥ अवधूत लक्षणे यदुसी ॥ धन्य भाग्य तवें ज्यासी ॥ वैराग्य
उपजलें तीसी ॥ विवेकेसी निजोत्तम ॥ २८९ ॥ यवंवि वेंचुनि निज बुद्धि ॥ परम पुरुषा दुरात्ना छे
दी ॥ त्यास्वें निःसंग आधि व्याधि ॥ बहु उपाधि बाधक ॥ २९० ॥ जे उपाधि वनि काढुनि जन्ममृत्यु
चा पुरस्व दुःख भोगावें सांकडें ॥ पाडिरा कडे जीवासी ॥ ९१ ॥ येणें वैराग्य विवेक बळें ॥ स्वे

॥११२॥

दोनि दुराशेचीमुळें॥ उपरमु पावलीयेकवेळे॥ निजात्म सोहळे ते भोगीती॥ १३॥ नित्य सिंधु सुखदा
ता॥ ताहृदयास्थ कांतु आश्रिता॥ विकल्प सांडोनि चिता॥ वेगीं हृदयस्था मीनली॥ १३॥ त्यासिदे
खतां अनुभवें वेदिही॥ ऐक्यभावें घातली मीठी॥ निजसुख पावली गोरटी॥ उठाउठी ताकाळ
॥ १४॥ बोल घेउनि गेला बोली॥ लाज लाजोनियां गेली॥ दृश्य द्रष्टा दर्शन आठली॥ पाठमोडली विष
यांची॥ १५॥ सुखें सुखावलें मानस॥ तें स्वरूप जालें विशेष॥ संकल्प विकल्प पडीले वोस॥ दा
घा सावकाश निजप्रीती॥ १६॥ उदकीं पडोनि नाबत॥ विरोनि उदकासि गोडी करित॥ तेवि निरासि
पावे नि भगवंत॥ संतोष समरस तस्थानंदो॥ १७॥ तेथे हेतुसि नाहीं ठावो॥ निमाला भावाभावो॥
वेडावला अनुभवो॥ दोघा प्रीती पाहातां॥ अनिवार॥ १८॥ सांडोनि मीतूंपणासी॥ सुखें दीधली
समरसी॥ मग समाधि चीयेसेजेसी॥ निजकांतेसी पहुडली॥ १९॥ प्राणे मायेचि लागेल दृष्टि

लक्ष

यालागीं स्फुर्तिचि यों कोटि॥ निंबलोण गोरटि॥ उठाउठी वोवाळी॥ २०॥ ऐसी समाधिसेजे
सी पिंगळा रिघे निजसुखेंसी॥ अवधूत म्हणे यदुसी॥ वैराग्यें वेश्येसी उपरमु॥ वैराग्य
हे दिले आशा पाशे॥ पिंगळा जाली गा निराशा॥ निराशासि आससेम हासुख संतोषस

स॥

वेदा॥ श्लोक॥ आशा हि परमं दुःखं नैराश्यं परमं सुखं॥ यथा संछिद्य कांताशां सुखं
सुष्वाप पिंगळा॥ ४४॥ टीका॥ आशा तें थेलालुप्पता॥ आशा पासीं असे दीनता॥ आशा तेथ
ममता॥ आसे सर्वथा नाचती॥ १॥ आशा पातकिं महा शोक॥ आशा कर विमहा दोष॥ आशा पा
त्रीं पाप विशेष॥ आसे देख प्रतीष्ठित॥ ४॥ आशा पापी अधर्म सकळ॥ आशा मानिना
विटाळ॥ आशा नेणे काळवेळ॥ कर्मे सकळ उच्छेदी॥ ५॥ आशा अंत्यजातें उपाशी॥ नीच

॥१२॥

यौवन आशे पाशीं । आशा न सोडी मेल्यासी । प्रेता पासिं नेतसे ॥६॥ आशा उपजली अनंतासी ।
निंच वामनत्व आलें त्यासी । आशा दीन केलें त्या देवासी । कथा काय सि पितरां चि ॥७॥ जे आशेचा
जो नित्य दाता । तो आसे ने कुला भिके सवता । द्वारिं वैरियाचे जाला मागता । द्वार पाळता तेणें
त्यासि ॥८॥ आशा तेथ नाहीं सुख । आशा पासि परम दुःख । आशा सर्वांसि बाधक । मुख्य दो
षते आशा ॥९॥ त्याचि आशा निःशेष जाय । तो चि परम सुख लाहे । ब्रह्मादिक वंदिती पाये ।
अस मासी धिं राहे दास्यत्वें ॥३१०॥ निराशा शुद्ध भावो । निराशा पावती देवो । निराशेचें वं
चन पाहा । ब्रह्मा वांदेवो न लंघी ॥११॥ निराशा ते चि सद्बुद्धी । निराशा तो चि विवेक निधी । त्या रि मु
क्ती पदोपदीं । नैराश्या आधिं वंदिती ॥१२॥ निराशा तीर्थाचें तीर्थ । निराशा मुमुक्षांचा अर्थ । नैरा
श्या पाठिं परमार्थ । असे तीर्थ निरंतर ॥१३॥ निराशा ते पाठीं । वैराग्य होत से दासी । नैराश्य पा
हा वया हृषिकेशि । अहिर्निशीं चिंतितु ॥१४॥ निराशा देखा निपजे सुख । निराशे माजि नित्य सुख ।
निराशे पासीं संतोख । येथ्या सुख कौतुक ॥१५॥ निराशेचें भेटि पाहातां । धांवे वैकुंठीचा रावो । नि
राश्याचा सहज भावो । महा देवो उपासी ॥१६॥ निराशा पाठीं नये आधी । निराशे पाठिं सकळ सिद्धी ।
सच्चिदानंद पदीं । मिरवे त्रिशुद्धी नैराश्य ॥१७॥ ऐको निं निराशेचें नावो । थोरला देव घेत से धांव ।
त्यासि देवो नियां खेवां । रूपनावे विसरला ॥१८॥ ते निराशेचा जिव्हाळा । पावो नि वेश्या पिंगळा ।
ज्या र पुरुषाच्या मुळा । स्वयें समुळा छेदिती जाली ॥१९॥ जे आशा पाशाचें छेदन । तें समाधिचें
निज स्थान । ते निज समाधि पावोन । पिंगळा जाण पहुडली ॥३२०॥ सर्व वर्णा माजि वोखटि ।
कर्म पाहातां निंद्य दृष्टि । ते वेश्या पावन जाली सृष्टि । माझे वाग्पुटीं कथा तिची ॥२१॥ या लागीं वैरा
ग्या परतें । आन साधन नाहीं येथें । इच्छा थापटी उधवा तें । आल्हाद चित्तें प्रबोधी ॥२२॥ अवधू

११

तसां गे यदुसी ॥ प्रत्यक्ष बाह्य तावे न्नये सी ॥ ते निराशा होतां मानसीं ॥ निजसुखासि पावली ॥ ४३ ॥ म
यालागीं कायावाचा चित्तें ॥ उपासावें निराशेतें ॥ ययापरमार्थे साधन येथें दिसेना ॥ ४४ ॥ चित
रजीतुकी साधनें ॥ तितुकी आशा निराशा करणें ॥ ते निराशा साधिली जेणें ॥ परमार्थ तेणें लु
टिला ॥ ४५ ॥ कृपा जाणां केली अवधूतासि ॥ यदूसि धरनि पोटसीं ॥ निराशाता जे हे ऐसी ॥ अ
वश्य ते सी साधावी ॥ ४६ ॥ ध्याये का जनार्दना शरण ॥ त्यासि कृपा परिपुर्णी ॥ तो चि आशापाश
छेदूनि ॥ समाधान पावावी ॥ ४७ ॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे एकादशस्कंधे ॥ यदु
आवेधूत संवादे ॥ पिंगळाख्यानो नाम अष्टमोध्यायः प्रसंग ॥ ८ संपूर्णमस्तु श्रीकृष्णा
र्पणमस्तु ॥ श्लोक ॥ ४४ ॥ टीका ॥ ४७ ॥ येकोन ॥ ७१ ॥ ८७ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८५ ॥

११

श्रीजनार्दनप्रसंन्न॥ नवमोध्याय॥ ॐ नमो सद्गुरु आमरपती॥ आनुभवतो चि ऐरावती॥ स्वानंदमदें भद्रजाती॥ उन्मत स्थीति डुलतु॥१॥ उपदेशाचेंवज्र तिखं॥ छेदि संकल्प विकल्प पांखं॥ जउजिवपर्वतदेखं॥ निजास्थ्या निनी सौख्य स्थापिसी॥२॥ वीवेकाच्चेपारिजात॥ वैराग्यसुमनि रुपासुपी त॥ मुमुक्षभ्रमरी घोनितथा॥ अमोद सेवित चोंसुखें॥३॥ उपशमताची ब्रहस्पति॥ विश्वासें तु सा निकटवर्त्ती॥ त्यासि मानिसी आति प्रीति॥ तो सभे प्रतीसदस्य॥४॥ रुपाकामधेनु चिंखिल्लारें॥ श्रद्धावत्साचेनि कुंकारें॥ वोळल्यां वोरसाचे निर्भरें॥ दुभतें पुरे भागवतां॥५॥ सतेजची तामृ णीचे खेउं॥ सभवते लोळती चहुं केउं॥ भक्तजन पाहा तितयांकेउं॥ चरें सुखाउं सुखावले॥६॥ स्वर्गींगना आश्रमासी द्धि॥ तुज पुढें नाचती नानां छंदि॥ त्यातें दासजन पाहाती त्रीशुद्धि॥ मंदबुद्धि भुललें॥७॥ समसाम्यसमानी॥ आंढळे तु सेंसीं ह्यासनी॥ सच्चीदानंद गादि जाणा॥ ते सुखासन पैतु सी॥८॥ पावावया तुझी पदप्रासी॥ साधनचतुष्टयेंसी संपती॥ जोडुनि यों यजीती॥ प्रत्यगाव तिचे नियोगे॥९॥ जे मन न हो मिति सावधानि॥ ऐसें भक्त भजन देखोनिं॥ तेणें भावार्थयागें संतोषोनि॥ निजपद दानि तुं चि होसी॥१०॥ त्यासि निजात्मता देउनि॥ बैसविसि निजासनि॥ मरणें विण अमर करुनि॥ आपुलें स्थानि स्थापीसी॥११॥ इंद्रासी अहिल्येंसी व्यभिचार॥ तुज वंदेसी दुराचार॥ इंद्र जाला सहस्रनेत्र॥ तुं सर्वांगें देखणां॥१२॥ इंद्रासी दैत्य करिति दिन॥ त्याचें पद घेती हिरोन॥ तुज भक्त करिती आधीन॥ पदवी स्थनत घेती॥१३॥ काकुस्थ बैसला इंद्राचे स्कंधिं॥ दुर्वासा बैसला तुसे खांदि॥ इंद्र वर्ते विष्ठे चे बुद्धि॥ तुं भक्तछंदिं वर्तसी॥१४॥ रावणें बंदिं घातलें इंद्रासी॥ तुज बळिनें राखिलें द्वारेंसी॥ इंद्र यों ची यागें दानासी॥ तुं भुमि दानासी याचीतां॥१५॥ इंद्रासी अग्नी मुखें प्राप्ति॥ तुज विश्वतो मुखें तृ

ईश्वर

अव

५ मागे अष्टमाध्यायाचिये अंतीं॥ असता पिंगळेसिये कालि॥ विवेकवैराग्यनिवृत्ति॥ निजसुखप्राप्तिपावलि॥ २१
चक्र

॥१॥ सी॥ ऐसा सद्गुरु तुं कृपामूर्ती॥ अमरेश्वर तीर्थ गुरुराया॥ १६॥ तुम्ही करावि विनवणी॥ तवं तेथें न रीघे वाणी॥
वाणीं प्रकारें तुम्हें नि॥ वक्ता वदनीं तुम्हें सत्य॥ १७॥ येका येकु जनार्दनीं॥ तो जनार्दनु वक्ता वदनीं॥ ऐसा ख जाला
नामाजि प्रवेशोनि॥ ग्रंथ करणी करविसी॥ १८॥ तेथ मुळीं मी भाली आहंता॥ आहं दवडुनि कविकृती॥
येका जनार्दनु आभंगी सुतां॥ आभंगता गुरुचरणीं॥ १९॥ सा गुरुचरणप्रसादें॥ गुरु केलिं लक्षणें वि
व शदें॥ वाखाणीली येथा बोधें॥ येदुसंवाद आवधुतेंसी॥ २०॥ जवं जवं आपरिग्रह होणें॥ तवं तवं
निजसुख पावणें॥ हें चित्र स्तुत बोलणें॥ तेणें ब्राह्मणें बोलीजे॥ २१॥ श्लोक॥ ब्राह्मण उवाच॥ प
रिग्रहोहि दुःखाय यद्यत्प्रियतमं नृणाम्॥ अनंतं सुखमाप्नोति तद्विद्वान्यस्त्वकिंचनः॥ १॥ टीका॥
ब्राह्मणु म्हणे रायासी॥ परिग्रहो जयापासी॥ वाढे तें दुःख तयासी॥ आहिंगणींची चढोवडी॥ २२॥
कुटुंब परिग्रहाचे आत्राप्ति॥ कपोता निमाला दुर्मती॥ आतां येका कि परिग्रहो करिति॥ तेहि पावती
दुःखातें॥ २३॥ गृह परिग्रहो गृहस्थां॥ पाषाण मृत्तिकेची ममता॥ काडीकारणें कळहो करिता॥
सुहृदता सांडुनि॥ २४॥ निःसंगा परिग्रहो लागला केसणें॥ शिष्य संप्रदायें घाली फांसा॥ शास्त्र पुस्त
से कें गृह वळसा॥ वाढविआश्रामठाची॥ २५॥ त्या मठ शिष्याचें सांतवणें॥ करितां आत्यंत होये दिन॥
मग परिग्रहाचें उपसर्पण॥ अपरग्रही जाणें करिताति॥ २६॥ त्या मठाची या आत्रा॥ शिष्य संप्र
दाय वळसा॥ कळहो लागे आपैसा॥ विरक्त संन्यासा परीग्रहें॥ २७॥ परिग्रहो जीर्णो निगाढा॥
लंगोटि त्यजुनि जाला उघडा॥ नागी वा मांथां वेढुनि घडा॥ लाविल्या झाडां पारिसीं पाे॥ २८॥ त्या
वृक्षास्वें कोणि पान तोडी॥ त्यासी आक्रोशें कळहो मांडी॥ थोर परिग्रहस्वी सांकडी॥ दुःखं प्राप्ति ॥१॥
सर्वांतें॥ २९॥ आवडी केला जो परिग्रहो॥ तो उपजवि दुःख कळहो॥ हा होतां हि अनुभवो॥ वैरा

चि

ग्य पाहो उपजेना ॥ ३० ॥ ऐसी परिग्रहाचि कथा ॥ देखोनि देखणां जो ज्ञाता ॥ आसक्ति सांडुनि चित्तां ॥ अंकी
चन पंथा लागला ॥ ३१ ॥ प्रपंच आनित्य नाशिवंत ॥ तेथील संग्रहो काय न्यास्वत ॥ ऐसें विवंचुनि समस्त ॥
अकिंचनत्व जु जाले ॥ ३२ ॥ परिग्रहामाजि गाढा ॥ देहपरिग्रह सबाह्य खोडा ॥ तो मिथ्यत्वें फोडी नीकडा ॥ विवे
कें गाढा ज्ञाता पै ॥ ३३ ॥ जेथ देह परिग्रहो मिथ्या जाला ॥ तो आनंत सुखाचा घरासी आला ॥ ज्या सुखा
सी आंत न वचे कला ॥ ते पावला निजसुखी ॥ ३४ ॥ परिग्रहो मारूं दुःखवंत ॥ हा कुररि गुरुत्वें रतांत ॥ तुज
सांगेन साद्यंत ॥ ऐतिहास आवधुत बोलीला ॥ ३५ ॥ तवं राजा मनिं चमत्कारला ॥ म्हणे मीं राजपरिग्रहें
गुंतला ॥ देहसंग्रहें बंदि पडीला ॥ पालिजु केला हा त्यागु ॥ ३६ ॥ ऐसा राजा सवैराग्य ॥ करुं पाहे सर्व स्व
त्याग ॥ श्रवणें जाला तो सभाग्य ॥ हा ययोग्य ब्रह्मज्ञाना ॥ ३७ ॥ कुर [illegible] रि गुरुत्व जाणा ॥ परिग्रहत्याग
चीवीवंचना ॥ आणावया जीमनां ॥ सावधश्रवणा करितुसे ॥ ३८ ॥ श्लोक ॥ सामिषं कुररं जघ्नुर्बलि
नो ये निरामिषाः ॥ तदामिषं परित्यज्य स सुखं समविंदत ॥ १ ॥ टीका ॥ कुररु बोलिजे टिटवा ॥ पावला आ
मिष कवळु बरवा ॥ तेणें तथस्वी तो खावा ॥ लोभस्वभावा ठेविला ॥ ३९ ॥ तंव आमीष देखोनि फार ॥ बळी
ये निरामिष कुररें ॥ तेथ धाविन्नले सत्वरें ॥ ना हाणों धारमीळोनि ॥ ४० ॥ हिरोनि घेवां पाहाति बळें ॥ हें जा
णोनि तो पुढें पळे ॥ पळतां देखोनि येकें वेळे ॥ त्वरा ते काळें वेढिला ॥ ४१ ॥ त्या आमिषाचीया चाडा
धोर मांडीला जी झगडा ॥ मारुं लागले फडफडां ॥ चरुकडांनी सुरा ॥ ४२ ॥ येक झडपीति पांखीं ॥ येक च
पटहाणीती नखीं ॥ येक विदारिती मुखीं ॥ परम दुःखि होतसे ॥ ४३ ॥ आमीष कवळें गुंतलें मुख ॥
मारिता देखोन शाके हाक ॥ खरत्ता वस्त्र करुनियां देख ॥ बोलाव्या मुख त्या नाहीं ॥ ४४ ॥ ते माझी स्व
जाति पाहो ॥ सांडुनि सुहृदभावो ॥ मज कां करुं आले अपावो ॥ तो आमिषावो विवंचु ॥ ४५ ॥ म्हणे राम

८ एवंअन्योन्यसापेक्षक ॥ येरयेरां अवश्यक ॥ याचे त्यागीं परम सुख ॥ अतिदुःखपरिग्रहो ॥ ४५ ॥
सी या दुःखासी मुळ ॥ मज पांसीं आमीष कवळ ॥ तो त्यजुनि तत्काळ ॥ सुखी नीश्चळ बैसला ॥ ४६ ॥
॥२॥ जेथें आमीष कवळ पडे ॥ तेथें कळहाचा गोंधळ वाढे ॥ परस्परें फुटती मुंडें ॥ वेंचीति तोंडें येरये
रां ॥ ४७ ॥ आमीष त्यजुनि बैसला देख ॥ तो पाहे कळहाचें कौतुक ॥ मुळ परिग्रहातें दुःख ॥ परम
सुख त्यजीतां ॥ ४८ ॥ रत्नें प्रवाळ द्रव्य पुत्र दारा ॥ माडीया गोपुर धवळारा ॥ धन धान्य नाना अंबरा ॥
हा समुदावो खरा परिग्रहो ॥ ४९ ॥ या समस्त परिग्रहाचें मुळ ॥ देहबुधि गा केवळ ॥ तेही आभीमानें सब
ळ ॥ एवं सर्वांसी मुळ आभीमानु ॥ ५० ॥ तो आभीमानु जेसां उठे ॥ तें प्रपंचाचें मुळ चीखुडे ॥ मुळ छेदिल्या
जे विंउलें ॥ आति प्रचंड तरुवरें ॥ ५१ ॥ आभीमाना देहबुद्धि जीवना ॥ देह बुद्धि त्तवें तो गहन ॥ एवं
उभय संगतो आयतन ॥ निवासस्थान परिग्रहो ॥ ५२ ॥ परिग्रहत्यागाचें मुळ जाण ॥ आधि त्यजावा
आभिमान ॥ तेणें विण त्यागु तो आविंक बिण ॥ केल्या जाण होईल ॥ ५३ ॥ आभीमानें सहीत सक
ळ साडे ॥ ते पडति सुखाचे पायमांडे ॥ तें सुख न बोलवे तोंडें ॥ शाहा मुरडेला जो निं ॥ ५४ ॥ आभीमा
न जाउन वर्तण ॥ कैसें राया लक्षण सीजाण ॥ तें आर्भक गुरु लेंलक्षण ॥ तुज संपुर्ण सांगेन ॥ ५५ ॥ श्लो
न मे मानापमानौ स्तो न चिंता गेह पुत्रिणां ॥ आत्मक्रीडा आत्मरती विचरामीह बाळवत ॥ ३ ॥ टीका ॥
बाळमा क्षेतु सेनत्मणे ॥ उंच निंच का हीन एण ॥ यालागीं मानापमानतेणें ॥ सुखें सालाएं सर्वदां ॥ ५६ ॥
तिं मासाच्चें निबाळकें ॥ मानु का ऐहं नेदखें ॥ आपमानु कैसा तो नोळखे ॥ आपुले निज सुखें क्रीड
तु ॥ ५७ ॥ दुजे पणातें नातळे ॥ बाळे आपुलीये लिळे ॥ आपण आपणासीं खेळे ॥ आपुले
निमेळें आपण ॥ ५८ ॥ देह गेहाचीं चीतां ॥ बाळासी नातळे सर्वथा ॥ स्वभावें निश्चीतता ॥ चिंता ॥२॥
कथा त्या नाही ॥ ५९ ॥ न देखतां दुजि स्थिति ॥ बाळका आपुली आपणा प्रीती ॥ आपली आ

पणारती॥ ते सिगतीं योगीं या॥६१॥ योगीयां प्रपंचाचें भान॥ सत्य लेना हीं जाण॥ यालागी
मानापमान॥ दोन्हि समान तयासी॥६२॥ चित्रिचेन सापें खादला॥ तो चीत्रीचे निआम
तें वांचला॥ ते विजी एथा मरणा मुकला॥ निश्चळ ठेला नीईद॥६३॥ ग्रह दार पुत्र वित्त विं
तो॥ हे समुळ मीथ्या वाती॥ स्वदेहो सत्यत्वें आसना॥ तरि कर्ते लाहा तां वितते॥६४॥ भवमु
ळ कल्पना जाण॥ ते कल्पना नांमें आधिन॥ तें मन स्वरूपिं जालें लीन॥ तव्हां वस्तु चीन्ह न सवू
त्र॥६५॥ ते स्वरूप आनुसंधानें॥ सुखें क्रीडतु चिद्घनां॥ क्रीडा देवयागें करणें॥ देहाभिमानें विरहो
ता॥६६॥ पावानि निजसुखाप्राप्ति॥ मनादिइंद्रियें उपरमती॥ अणुभरी स्फुरे ना वरती॥ समाधी
बोलती या नांव॥६७॥ ते स्वरूपीं ठेउनि मन॥ बाह्यस्फुर्ति चें स्फुरभान॥ ते द्रष्टा गाव्युछान॥ साधु
जन बोलती॥६८॥ उंबरियावरि ठेविला दिवा॥ तो जे वि देखे दोन्हीं सवा॥ ते सा व्युछान देखा जीव भा
वा॥ उभय स्वभावा देखणी॥७०॥ लवण जळा समरसता॥ ते वि स्वरूपिं विरउनि चीत्ता॥ समाधीव्यु
छान हाणोनि लाता॥ निजीं निजरूप ता पावती॥७१॥ यासी काणांचा मानाभिमान॥ मरह पुत्र
चीता करि काण॥ स्वरूपीं हारपलें मन॥ निज समाधानें पावला॥७२॥ मनें विण जें विहरण॥ तबा
ळकांच्या ऐसें जाण॥ देवयागें वळण वळण॥ वर्ती शुन्यवत तंव॥७३॥ श्लोक॥ द्वावेव चिंतया मु
क्तौ परमानंद आप्लुतौ॥ यो विमुग्धो जडो बालो यो गुणेभ्यः परं गतः॥४॥ टीका॥ थोर चींतेचा
आवर्त॥ जेथ ब्रह्मादिक बुडतात॥ ते आवर्ति दोघ मुक्त॥ परिस निश्चीत यदुराया॥७४॥ दोघां नाहिं
द्वैत भान॥ दोघे न णति मानापमान॥ दोघे सुख सुख संपन्न॥ दोघ मन विणावते ती॥७५॥ येका
सी पुढें भेटलें दुःख॥ दुजे निजीं ति ले सुख दुःख॥ येकासी मुग्ध तेचें सुख॥ दुज्यासी देखे निज
ज्ञानें॥७६॥ पाहा पां बाळकाच्या ठाइं॥ गुण सर्वी सना देहीं॥ ते आंकुरु निजा पाहीं॥ आवश्य आपा

असे

ई घालील ॥ ८७ ॥ तैसा नव्हे योगी गुणातीतु ॥ जो पुर्णानंदें पुर्णभरितु ॥ त्यासी सुख दुःखाचीमा

॥३२॥ तु ॥ नाहीं जगातु सर्वथा ॥ ८८ ॥ देहीं दिसे जीवतु ॥ तो केविं जाला गुणातीतु ॥ ऐसें म्हणासी तें वर्ततां रि

तु ॥ एक सांघतु सांगेन ॥ ८९ ॥ साधकें सेउनि साधुजन ॥ वाढविला सत्वगुण ॥ वाढलेनि सत्वें जाण ॥

ज्ञानसाधन साधीलें ॥ ९० ॥ साधिलेनि ज्ञानसाधनें ॥ छेदि रजतमाचिं विंदाणें ॥ जें मोहममते

चीं दरणें ॥ उभय भोगजन्यें कर्मेंं ॥ ९१ ॥ एवं वाढलेनि सत्वोत्तमें ॥ निर्दळली रजतमें ॥ सत्वयेकुलेप

णें निमे ॥ स्वयें उपशमें तें जाण ॥ ९२ ॥ जव जवं काष्ट संभार दिसे ॥ तवं तवं आग्निज्वाळु उल्हासे ॥

सरलेनिं काष्ठलेशें ॥ आग्नीं प्रवेशे निजतेजीं ॥ ९३ ॥ ऐसी जीणोनि गुणावस्था ॥ योगी पावला गु

णातीतता ॥ यासीं न बाधी भव वेथा ॥ भ्रळ्याकल्पांता जालीयां ॥ ९४ ॥ ज्या सुखासीं नाहीं आंत ॥

तें सुख स्वरूपें जालें प्राप्त ॥ ताहीं देहीं वर्तता ॥ देहातित ॥ चीतां आवर्ते त्या नाहीं ॥ ९५ ॥ एकाकीं जाली

यां विणा त्वता ॥ हे आवस्था न चढे हाता ॥ ये ची विखिं नृपनाथा ॥ कुमारि गुरु कथा सांगेन ॥ ९६ ॥

॥ श्लोक ॥ क्वचित्कुमारी त्वात्मानं वृणानं गृहमागतान् ॥ स्वयं तान् अर्हयामास क्वापि यातेषु बंधुषु ॥ ५ ॥

॥ टीका ॥ कोण्हं येक कुमारीसीं ॥ घरींरा खरण ठेउनि तीसी ॥ माता पिता स्वगोत्रेंसीं ॥ गेलीं यात्रे

सी कुळदेव्यां ॥ ९७ ॥ ते कुमारीचें विवाह लग्न ॥ पुर्वि निमीलें होतें जाण ॥ त्या निश्चयालागी ब्राह्मण ॥

घरा संपन्न पै आले ॥ ९८ ॥ पुसति घरिं आरु कोण ॥ लाजोनि नव री या धरिलें मोन ॥ त्यासी नंदितां

दर्शन ॥ पुजाविधान तें मांडी ॥ ९९ ॥ वातायनद्वारा आसन ॥ दिधलीं सन्मानता कारण ॥ गंधाक्षतासु

मनें पान ॥ दिधली मानें उपचार ॥ १०० ॥ देखोनि पुजेचें विधान ॥ जाणो सरलें ब्राह्मण ॥ घरिं नाव तें॥ ३२॥

स्वि आहे जाण ॥ हें चतुर लक्षणतीयेचा ॥ १०१ ॥ त्यास्या पाकुणे रांधावीं तां ॥ उसिरां येती लमातापी

ता॥ तेकाळिंसाळीस उिता॥ विलंबु सर्वथां होईल॥ १९॥ श्लोक॥ तेषामभ्यवहारार्थे शाळीन् रह
सि पार्थिव॥ अविद्यंत्या प्रकोष्ठस्थाश्च कंकुः शंखाः स्वनं महत्॥ टीका॥ ऐसें विचारु निजाण
साळी कांडुरि घेआपण॥ तें कंडुन काळीचे विंदाण॥ चतुरलक्षण परियसी॥ १॥ घावो घालितां कां
कणांउठि झणत्कारु कंकणा॥ तेणें नादें लाजोनि जाण॥ विचारु मनामाजी करि॥ १४॥ श्लोक॥ सां
तज्जुगुप्सितं मत्वा मन्वती व्रीडिता ततः॥ बभंजैकैकशः शंखान् द्वौद्वौ पाण्योरशेषयत्॥ टीका॥
या शंखवळयाचि ध्वनि॥ पडेल पाहुण्याच्या कानि॥ तथ आत्यंत लाजमज लागुनि॥ नववधु कांडुणी बैसली॥ १५॥ त्यांच्या कानि ध्वनि न पडे॥ कांडुशत रिंचाले पुढें॥ ऐसे विचारुनि रोकडे॥ कांकण काकडे पाहीले॥ १६॥ पाहातां दिसे आबळा॥ परि विचारु वडाउ निआगळा॥ करितां कंकण खळाळा॥ युक्ति वेल्हाळा विभागी॥ १७॥ जरि कांकणें फोडुआतां॥ तरि मुकुर्ति व आसुभता॥ ह्मातायुहो मासा भत्ती॥ न फोडि सर्वथां याहेतु॥ १८॥ आतिबुद्धिवंत कुमारी॥ रुक्तिकांकणें उत्तरि॥ तेठविजतनेवरी राखें करि दोनि दोनि॥ १९॥ दोनि कांकणें उरउनि॥ कां डबैसली कांडुणी॥ दोनि माजी उठि ध्वनि॥ आ
ईकोनि कानि लाजीली॥ २०॥ श्लोक॥ उभयोरप्यभूद्घोषो घट्टयंत्याः स्म शंखयोः॥ तत्राप्ये
कं निरभिदद् एकस्मान्नाभवद्ध्वनिः॥ टीका॥ स रोदीघाचा संगुज यस्थानि॥ तथ सर्वथा नराहे ध्व
निं दोतीलयकवेगळें करुनि॥ बैसकांडुणी कुमारी॥ १॥ येकपणींच कांजीतां॥ ध्वनि नुठिची तत्वता॥
ताउपदेशु नृपनाथा॥ जालो सीकतामी तथा॥ २॥ श्लोक॥ अन्वशिक्षमिमं तस्या उपदेशमरिंदम॥ लो
काननुचरन्नेतान् लोकतत्वविवित्सया॥ टीका॥ जीणानियां स्पर्धी भुपाळी॥ किंकर केले राजे सकळ॥
तुं आरिमर्दन सबळ॥ मीथ्या केवळ तागर्वु॥ १॥ कामक्रोधा आरिवर्गी॥ तानाजीं तीं सांग॥ आरिमर्द
न ह्मा बोलव्यंग॥ होइं चांग य आधि॥ ४॥ कामादिक साहि वेरि॥ येणें उपदेशें संधारि॥ जीणोनिया

ह्मणति

ते

दो

दि

तासमूळ

२२

लीतां तो उरि॥ मग संसारि अरि नाहीं॥ ५॥ लोकां वेगळा तुं अवधूता॥ म्हणसी कुमारि घरांआं
त॥ तोयेका तीचा [illegible] रतांत॥ केसे न प्राप्त तुज जाला॥ ६॥ राहो निवीजनै स्थानीं॥ विश्वासोनि
गुरुवचनीं॥ दृढ बैसोनि आसनीं॥ निजतत्व ध्यानीं आकळीले॥ ७॥ त्याचि तत्व निश्चया लागुनीं॥ मी
विचरतु आसे मेदिनीं॥ निजात्मभावो जनीं वनीं॥ दृढ करु निपुण हातुसें॥ ८॥ हेतां दृश्यासी भेटि॥
दृश्य दृश्यत्वें न पडे दिठि॥ दृष्टि पण घालुनी पोटि॥ ऐसीया दृष्टि विचरत्यु॥ ९॥ आंगी कारितां गुरुलेगु
ण॥ देखतां जगत्र विंदनीन॥ मज न तें हे बाधीं ताभान॥ ऐसा निजात्म विचरत्यु॥ १०॥ ऐसीया निजदृष्टी
विरा॥ मज विचरतां चराचरा॥ आवचट कुमारि मंदिरा॥ त्याचि अवसरा मी आलों॥ कवितां कवणा
विवंचना॥ निजस्वार्थाचीया खुणा॥ पाहों निघे तर्लं त्या खुणा॥ तां चिक्षणा परियेसी॥ ११॥ श्लोक॥
वासो बहुनां कलहो भवेद्वार्ता द्वयोरपि॥ एक एव चरेतस्मात्कुमार्या इव कंकणः॥ १॥ टिका॥
जेथ हायें बहुतां वस्ती॥ तेथ आनीवार कळह प्राप्ति॥ दोघे बैसल्या येकांतीं॥ वार्ता करिती बहुविधा
॥ १३॥ जेथ गोठि खाली कावुं जाये॥ तेथ नीजस्वार्थु हों न ल्हाये॥ या लागीं मी पाहें विचरतु आहें॥
येकाकीं॥ १४॥ येकाकिं येकाग्रता॥ साधिल्या लभु येहोता॥ यचि वि[illegible]र केलीं गुरुतलतां
म्यां केला॥ १५॥ श्लोक॥ मन येकत्र संयुज्या जितश्वासो जीतासनः॥ वैराग्याभ्यासयोगेन ध्रि
यमाण मतंद्रितः॥ १॥ टिका॥ वैराग्य वीण अभ्यास घडे॥ तेथ विषय चार गाढे॥ कामा चा घाला पड
डे॥ मुद्दल बुडे नीज ज्ञाना॥ १६॥ विवेक [illegible] करु निधुरे॥ निरसि अज्ञानाचें आंधारें॥ वैराग्याचें ब
ळ पुरें॥ सोहां मुद्दे चें निं नडो॥ १७॥ प्राणापाना सुका मुकि॥ जालीं होती बहु काळे कि॥ तें आ
भ्यासबळे येकायेकीं॥ केली वाळरवीं दोघासी॥ १८॥ वोळखी सबंधी जाणा॥ पावलीं पेलिजु
नाट खुणा॥ दोघा पडीले आलींगना॥ समाधान समसाम्यो॥ १९॥ दृढ बैसोनि आसनीं॥ ऐसीं

प्राणापानमीळणीं॥ करूनि लाविली निषाणीं॥ ब्रह्मस्थानि रिघावया॥२०॥ ब्रह्मगीरिचे यां कडां॥ नामदमघालुनि वेढा॥ प्रत्याहाराचा सगडा॥ पुढिलां कडा लाविला॥२१॥ प्राणापानाचि मीळणि वरी॥ पहिली वोळखि होती खरी॥ तमाळ लावि आभेदें करी॥ मनयुक्त्याग्री रा खोनि॥२२॥ येकाग्रतेचे निकल्लोळें॥ पुढारमंडवेचालीले बळें॥ उल्हाटयंत्राचे निमळें॥ षड्चक्रें पाळें भेदिलें॥२३॥ वैराग्याचीं वज्रकवचें॥ नीधडविरलेउनि साचें॥ येकाग्रताबळें बळाचे॥ सळकध्यानाचें करि खर्ग॥२४॥ नवल खर्गाचा वाहो॥ लाहानथोर निवटि पाहो॥ समुळ येआले यां संदेहो॥ न लगता घावो छेदितें॥२५॥ निर्दळुनी आळसासी॥ दासिकेलें निद्रेसी॥ ऐसे सावधान अहिर्णीशीं॥ योगादुर्गासी सांबती॥२६॥ धारणारंगीचे विरगाढे॥ निजबळें चालीले पुढें॥ सत्राविचें पाणि यां कडे॥ जीतीले सकडे माहांविरि॥२७॥ तथ्य युध्य जालें चांग॥ कामादि आरिखाडवर्गी॥ रणि पाडीले आमोघ॥ सतेज खर्ग सळकता॥२८॥ ऐसे वैरि पाड नियां रणि॥ ब्रासिले सत्राविचें पाणि॥ तव आनुहाताची सुडवणी॥ दुर्गामधु निउठिली॥२९॥ तेथ सोहं विराचि येकाग्रता॥ हातांभीतरील भेदु आला हाता॥ दुर्ग राखवती आहं ममता॥ मर्दो सर्वथा तेट केलीं॥३०॥ श्लोक॥ यस्मिन्मनो लब्ध पदं यतेतं तछनैः शनै मुंचति कर्मरेणुन्॥ सत्वेन वृद्धेन रजस्तमश्च निधुय निर्वाण मुपैत्य निधनं॥१॥ टीका॥ कामक्रोधादिमाहाभुरा॥ पुत्र रणी पडिले थोरा॥ तेणें दुःखें आति जर्जरा॥ मरण तसव दिसति॥३१॥ वीरिं सत्वरहि उन्मादता॥ उठावा दिधला मागुता॥ उल्हास विरांचियां चिता॥ दुर्गे सर्वथा घ्या वियां॥३२॥ नीजधैर्ये

२ ऐसिऐकुनि दुर्गाचि वार्त्ता॥

विरआ दटी॥ निजसत्वें आतीउ दमटा॥ पुढें निर्धारितां वाट॥ थोर आचाट देखीलें॥ ३३॥ आक्रमेरेणु
११५११ चा दुस्तर घाट॥ विधिवादें अविघट्ट दाट॥ हळु हळु लंघीतां आचाट॥ समुळ सपाट तो केला॥ ३४॥
पुढें रजतमाचें आगड॥ खोलपणें अत्यंत गुढ॥ चालु निनी वळिचे दगड॥ सत्वें सदृढ बुजी
ले॥ ३५॥ सात्वलुन रूतां बाहुरि॥ जीण॥ निमनकर्णीका वोवरि माळ चढली ब्रह्मगी रि॥ बेंभरं
धी उसळले॥ ३६॥ तेथ जेता चीयेकी घांई॥ आनु हातनी नाम लागडें पाही॥ गो धितां फापार
खें कोण्ही नाही॥ केलें ठाइं खवस्या॥ ३७॥ तेथ रजतमाचा वाठा॥ सहजें जाल्या सपाटा॥ हरि
खें रामराज्याचा वाहटा॥ धेंडें दारवंटा पीटिलें॥ ३८॥ धापा दिखका णीन दिसे दिठी॥ ध्यानखर्गी
चिसो डीली मुठी॥ वैराग्यकवच्यों चोगांठी॥ समर्ह स्टी सोडीत्यां॥ ३९॥ ध्येय ध्यान ध्याता॥
त्रिपुटि न दिसे पाहातां॥ ध्यानखगेत त्वतां न धरि सर्वथा या हेतु॥ ४०॥ दारूण युध्या सीसा
मग्री॥ सत्वें केली होती भारी॥ ते साधनें सांडि निर्दरि॥ काण्ही वेरि असेना॥ ४१॥ तन्मयतेचें छ
त्रधर निं॥ समसाम्यें सोत्यास निं॥ बसला सहजें समाधानिं॥ त्यागीवो वाळु निजीवक्षावा॥ ४२॥
क्रोधीत वाढला सत्वगुण॥ तेणें सर्वस्वें केलें निंबलोण॥ पायां लागोनि आपण॥ स्वयें जाण
उपरमला॥ ४३॥ जैसा अग्नि आसंका स्टाचा मेळी॥ मधी त्यां काष्टाची करी होळी॥ काष्ट
नासुनि तत्काळी॥ त्यजुनि इंगळी उपरामे॥ ४४॥ तैसा वाढउनि सत्वोत्तमा॥ तेणें नासुनि सां
डी रजतमा॥ पाठिं सत्वा चाही संभ्रमा॥ स्वयें उपराम पावला॥ ४५॥ तेथें निमालें जीवाचें जीवप ॥ ५॥
ण॥ ज्ञातत्वेसीं निमालें ज्ञान॥ नीमालें प्रपंचाचें भान॥ चीन्मात्र पुर्ण कोंदाटा॥ ४६॥ श्लोक॥
तदेवमात्मन्यवरुद्धचित्तो न वेद किंचिद्वहिरंतरं वा॥ यथेषुकारो नृपतिं व्रजंतमिषो गता

सानंददर्शी पार्थो ॥१३॥ टीका ॥ ऐसीची न्मात्र परिपुर्णता ॥ तें निरोधुनि आणितां चिता ॥ चीत पावे चै थे.
तन्यता ॥ जाण सर्वथा नर विरा ॥४९॥ तेव्हां अंतरिचें तन्यघन ॥ बाह्यचीन्मात्र परिपुर्ण ॥ आणिक
न दिसे गा जाण ॥ वृत्ति नआणवाई ली ॥४९॥ ध्याता ध्येय ध्यान ॥ ध्याता ध्यान ॥ तथ्य उल्हासे विगुंतम
न ॥ तें संप्रज्ञातसमाधी जाण ॥ विचक्षण बोलती ॥४९॥ जेथ निःशेष समरसे मन ॥ जालीयाचेन तें
विण समाधी परम कारण ॥ गुणें भोगीती ॥५०॥ ब्रह्म इंद्रियां गोचर नसे ॥ गुण गेलीयां डोळां दिसे ॥ हें
आनुभवियांसी स्वभासे ॥ बोलाव्या ऐसें हें नव्हे ॥५१॥ जेथें शास्त्रें विषम जालीं वादें ॥ नेति नेति म्हण
ति लें वेदें ॥ थोटावलीं योग वृंदें ॥ आनुभविनिजबोध जाणती ॥५२॥ तेथें हेतु मातु दृष्टांतु समु
ळ बुडाला समस्तु ॥ अद्वैत वादाची मातु ॥ स्याठायां तुला जोली ॥५३॥ सबाह्य समदर्शी न ॥ हे आनु
भवाची नीज खुण ॥ वारंवार गुरु केला जाण ॥ हेंची लक्षण लक्षुनि ॥५४॥ ताउनि सुजुकरित होता बा
ण ॥ दृढ लागले आनुसंधान ॥ इतुकेनि प्रपंचाचें भान ॥ खुटलें जाणत याचें ॥५५॥ नोबाराभे रिवा
जांत रे ॥ रथ गज वोन्य भारें ॥ राजा गेला अती गजरें ॥ नेणें जगाकार दृष्टि ॥५६॥ धामर गुनि राया
चा रूपी आला ॥ स्यासी पुसे या मार्गे निजागेला ॥ येरू म्हणे नाहीं देखिला ॥ गेला न गेला कोण जा
णे ॥५७॥ तो वारकार देखिला दृष्टि ॥ एकोनित्याचि गोष्टी ॥ नगीयेकाग्रता मोठी ॥ प्रपंचदृष्टि येवोनें दि
॥५८॥ हें चिसाधायासाधन ॥ ग्रहारंभें विरायेक पण ॥ सर्पे गुरु केला जाण ॥ हे विलक्षण देखोनि ॥५९॥
श्लोक ॥ एकचार्यनिकेतः स्यादप्रमत्तो गुहाशयः ॥ आलक्ष्यमान आचारे मुनिरेकोल्पभाषणः ॥
॥१४॥ टीका ॥ सर्प संगात नसाहे ॥ एकाकिं सुखें विचरतु जाये ॥ सदां सावधान राहे ॥ स्वासुवायें जा
वोनें दि ॥६०॥ ते स्थिती योगीयांसि गुंती ॥ नसाहे हेतांचि संगती ॥ येकाकीं वसयकांतीं ॥ जनाप्रति
मा अलक्ष्य ॥६१॥ विषमाच्या संगुन करि ॥ परिसर्चाही संगुन धरि ॥ नीघे देहसंगाबाहेरि ॥ स्वचावे

६ येक ह्मणति कर्मठ॥ येक ह्मणति कर्मभ्रष्ट॥ येक ह्मणति आत्मनिष्ठ॥ न कळे वेस्पष्ट कोण्हासि॥ ६१॥
पति सर्पाचा॥ ६२॥ सदा सावधान बुद्धि॥ लव निमिष्य वायां जावों नेदि॥ आनुसंधान श्रीगुरुद्धि॥ तुटों नेदि
॥ ६३॥ सर्वथा॥ ६३॥ सर्प बिळामाजि रिघे बळें॥ मार्ग देखती सकळें॥ धाला भुकेला हें या न कळे॥ गेला कळेस मार्गि
वीसी॥ ६४॥ तैसाचि योगी यायोग बळें॥ ~~मार्ग देखती सकळें धाला भुकेला हें या न कळे गेला कळे~~
~~सर्वासि~~ ६ नगरा लेजनामाजी जनमेळें॥ गुह्यें माजि पडीला लोळें॥ येकला खेळे येकपरी॥ ६५॥
हो कां योगीयांचा आचार॥ करितां देखती लाहानथोर॥ सविकल्प निर्विकल्प विचार॥ न कळे सा
चोर को एहांसी॥ ६६॥ सर्पासी बोलणेंची नाहीं॥ बोलेत रिअल्प कांहीं॥ तैसाचि योगी या पाहीं॥
वाग्वादि नाहीं सादरें॥ ६७॥ आंतुले रूपचे निवळें॥ बोले मधुर मंजुळें कोवळें॥ श्रवणासि दोंदें ये
केवेळें॥ तरोंवचन मेळें निघालीं॥ ६८॥ बोलणें तरि आतीआल्प॥ परि छेदि संकल्प विकल्प॥ याचें
बोलाचें ~~स्वरूप~~॥ सत्यसंकल्प जाणती॥ ६९॥ जायकां किंउदासी॥ ज्याचें परमार्थी मानसी॥ तोंग णे
हारंभाचा आस॥ वधाप्रयास न करावें॥ ७०॥ श्लोक॥ गृहारंभो ती दुःखाय विफळश्च ध्रुवात्मनः॥
सर्पः परकृतं वेश्म। प्रविश्य सुखमेधते॥ ७१॥ टीका॥ मुळिं गृहारंभ तें दुःख॥ कसींकरितां दुःखका॥
रक॥ निपुजविलें त्रिमाळिका॥ तेआधव देख सर्वथा॥ ७२॥ संसारची नांदावेंल॥ देहा प्रत्यक्षाकारें अ
संता॥ तेथील गृहकाये शाश्वतां॥ सुखमानित मुर्खेलां॥ ७३॥ जेग मित्र निमालें॥ तयाचे उपजल्यां जात
ककेलें॥ मरताचें जन्म नामठेविलें॥ तें सेंगृह केलें आसंता॥ ७४॥ ताहि आसंतु आरंभु कुडा॥ मत्तिक
उा साठिला विसगडा॥ भांडवील तैसा टिंदगडा॥ सुहृदमीडासांडुनि॥ ७५॥ वोळंबा घरकरि सायासें॥ ६७॥
ति त्यामाजि सर्प राहे सावकाशें॥ नसिरतां आप्रयासें॥ परि वैसे संतुष्ट॥ ७६॥ तैसाचि योगीया ही घरी
जाण॥ न धरि देहगेह आभीमान॥ परगृहीं वसे निराभीमानु॥ सुखसंपन्न सर्वदा॥ ७७॥ येकलीगृहं
न करावा॥ हें मानिलें सत्यजीवा॥ यवढि भ्रष्टिनी मीलीदेवा॥ बाधु न पवे तो केवि॥ ७८॥ श्रुति

६ कि	ति ४

३ जीवाचे तोचि जीवन ॥ स्वामि नारायण सर्वांचा ॥ ८० ॥ पै सा येक नारायण ॥

चीली केस निं ॥ नीफ जली कोणां पासनि ॥ येची आधिगुरु कांती णी ॥ लक्ष्मलक्षु निंम्यां केली ॥ ८१ ॥ श्लोक ॥ ण

एको नारायणो देव ॥ पुर्वश्रष्टं स्वमायया ॥ संहृत्य काळ कळया कल्पांतई इदमीश्वर ॥ १ ॥ टीका ॥ न

र्वे आश्रयस्थान ॥ यालागीं बोलीजे नारायण ॥ तेणें पुर्वि जगभजी लेजाण ॥ उपकरणें सामग्रीं

वीण ॥ केलें निर्माण जगाचें ॥ ८२ ॥ येकलेनी सामग्री विण ॥ कें विं केलें जग संपुर्ण ॥ स्वमायाक्षोभउ निजा

ण ॥ केवीं निर्माण जगाचें ॥ ८३ ॥ ते निजमायेचा पोटीं ॥ असंख्य जीव सामग्री त्या कोटी ॥ ते माया अ

वलो कि लीद्रष्टि ॥ तासि उठाउठि निजकाळु ॥ ८३ ॥ ऐसी निजमाया आवलो कीली ॥ ते निजांगा वरि नां

दवि ली ॥ परि आंगीं लागो नाहीं दिधली ॥ हे आलीसत्ता केली तेजाणे ॥ ८४ ॥ धुई दाटली यां आका

शीं ॥ आकाश नातळे धुईसी ॥ तैसे निजांगी वाढउनि मायेसी ॥ आलीपते सीं वृत्ते ॥ ८५ ॥ उदकं तम

ळणीं वाढली ॥ ते जळ आवरि नीजदळीं ॥ ते सि माया आनंदु आकळीं ॥ वीसतामो कळी सदैवांसी ॥

॥ ८६ ॥ स्वमायेसी तो आधिष्ठान ॥ मायेसी नांदाव्या तो स्वीभुवन ॥ एवं माया नियंता नारायण ॥ स

र्वा जाण सर्वथा ॥ ८७ ॥ रजोगुणें भजी भ्रष्टि सी ॥ सत्वगुणें प्रती पाळिती सि ॥ कल्पांतीं क्षोभानि

तमोगुणासी ॥ काळरूपें सी संहारी ॥ ८८ ॥ हे मायेची क्षोभकरा तो ॥ असे नारायण स्वहातीं ॥ या

लागीं संहारितां आंती ॥ ईश्वरत्वम्हणती यारतु ॥ ८९ ॥ श्लोक ॥ आत्मैव एक येवा द्वितीयो भुदात्माधा

रो खिळाश्रय: ॥ काळेनात्मानुभावेन साम्यं नितासु शक्तिपु ॥ १ ॥ सत्वादि ष्या दि पुरुषः प्रधानपु

रु षेश्वर: ॥ परावराणां परम आत्ते कैवल्य संज्ञित: ॥ केवळानुभवानंद संदेहो निरुपाधिक: ॥

॥ टीका ॥ येवं संहार निकाये कारण ॥ येक आद्वितिये नारायण ॥ येकपणें परिपुर्ण ॥ गुणागुण निरसु

नि ॥ ९० ॥ येकला येकु नारायण ॥ हें हि तेथें म्हणे कोण ॥ हे आद्वितीयलक्षण ॥ भेदशुन्य अवस्था ॥

॥ ९१ ॥ येकलायेकु नारायणें सें विजातियभेदु जीयठाईं ॥ नसे स्वजातीयभेदु कही ॥ स्वगतभेदु वा

॰ परजें अजमसुख ॥ अवर्णमनुमुखस्थानरांतक ॥ याचानियंता तो देखव ॥ सर्वचाळक सर्वाचा ॥ ९१ ॥
हीनाहीं ॥ भेदशुन्ये पाहीं यारिती ॥ ९२ ॥ ऐसा आभेदें जो साचार ॥ तोची प्रकृती पुरुषांचा इश्वर ॥
७ नियंता तो परात्पर ॥ ताहि नीधरि परियेसीं ॥ ९३ ॥ प्रकृती पुरुष ये दोन्ही ॥ कल्पीली जें आमनमुनी ॥ णे
तो इश्वर जाण भरवसेनि ॥ त्यादोसा मध्ये करु निवतती ॥ ९४ ॥ प्रकृति तें चेतवी सत्ता ॥ तेचि येयाचि पु त
रुषता ॥ यालागीं प्रकृतिचा भर्ता ॥ होये सर्वथां नेयेकु ॥ ९५ ॥ ज्याचे आज्ञेवरि पाहीं ॥ सैरा वायु वा
जों न ल्हाये ॥ समुद्र वेळेमाजि राहे ॥ सुर्यो वाहे दिनमान ॥ ९६ ॥ जयाची आज्ञा करुनि प्रमाण ॥ बारा
आंगुळे विचरे प्राण ॥ परतोनि जावों न सके आपण ॥ आज्ञाभरें सर्वथा ॥ ९७ ॥ आज्ञा जाणे निधा
पुढि मरे बैसका न सोडी ॥ चेतना आज्ञेकरि गाढी ॥ आचेतन कुडि चेतवि ॥ ९८ ॥ तो स्वयें तरि नीरा
धारे ॥ परि जाला वीश्वासी आधार ॥ जे विसपु भासे दोर ॥ तो दिसे साचार आश्रयो ॥ ९९ ॥ सत्ता
दिकां ज्या गुणांचा ज्ञाति ॥ आवरुनी नीज काळ गती ॥ समता आणि ल्या स्थिती ॥ निज प्रकृती मा
सा ति ॥ २०० ॥ तेहि प्रकृती उपरमोनि ॥ नाहिली असे निज स्थानि ॥ जे विवरवी जीं सामावोनि ॥
केवळपणी राहिला ॥ १ ॥ ते साउपाधि गीळुनी सकळ ॥ नीरुपाधिक केवळ ॥ जेवि काढिलीं
यामंद्राचळ ॥ आसनी स्वळक्षी राब्धी ॥ २ ॥ नानाआळंकार ठसे ॥ घालुनीयां मुसे ॥ पुर्वरुपसो अटि
नें जैसें ॥ होय तैसें केवळ ॥ ३ ॥ नांनां नक्षत्रें आलोक ॥ निज तेजें लोपी आर्क ॥ ते साउपाधि गि
जैसि ळुनियेक ॥ निरुपाधिक उरला सो ॥ ४ ॥ ग्रीष्माचा आंति ॥ बीजें लीन होती क्षीति ॥ तैसी लीन हो
उनि प्रकृती ॥ केवळ सुखमुर्ति उरला आसे ॥ ५ ॥ ऐसा नीरुपाधिक केवळ ॥ सुखसमुद्र आनंद ॥ ७ ॥
कल्लोळ ॥ चीन्मात्र तेजें बरवळ ॥ नित्य नीर्मळ सदा आसे ॥ ६ ॥ तेण ज्ञानस्वरुप आनंता ॥ श्रुत
निकाळ आवस्थेतां ॥ श्रजीत जाळा श्रसीता ॥ नेहीं नीरुतें आवधारि ॥ ७ ॥ श्लोक ॥ केवळा निरोपण

त्मानुभावेन स्वमायां त्रिगुणात्मिकां। संक्षोभयन् सृजत्यादौ तया सूत्रमरिंदम॥१९॥ महत्त्रि
गुणव्यक्तिः सृजती विश्वतोमुखं। यस्मिन् प्रोतमिदं विश्वं येन संसरते पुमान्॥२०॥ टीका॥
तेणें निजात्मकाळसत्ते। आवलोकिलें निजमायेतें। तक्षोभुनियां तेथें। निजसूत्रातें उपजवी॥९॥
तेची बोलिजे क्रीयाशक्ति। अहंकारद्वारा सृजी ति। गुणानुसार आव्यक्ति प्रकृती। जगउत्पत्ती
तें मुळ॥१०॥ तें गुणागुण विभागीं। सुरनर आणी पन्नगी। अधऊर्ध्वमध्यभागी। रचिलें जगत् लाकोळ
॥११॥ ब्रह्मांडी सूत्रजाण। पिंडब्रह्मांड विदारण। [illegible] कर्त्रिजाण क्रीयाशक्ती॥१२॥
जीवकरावया संसारिं। नाडीकारवाढविन्या रिति। षडोर्मी त्या मासारीं जीवन्ना द्वारीं संचरती॥१३॥ य
रुडी संसार उसती। करावया विविसती। यालागीं नांव क्रीयाशक्ति। सांख्यमें संती बोलीजे॥१४॥ जक्री
याशक्ति सूत्रांचे ठाईं। जग वोविलें असे पाही। आउवतां उवठाईं वाठाईं। गोउनि लवलाहिं वाढती॥१५॥
दृढबंधुदेहाभीमान। दृउ संसारिक विजन। उपजविंअ निवारपासना। योनिनानां जन्मवि॥१६॥ पीत्या
चे निरंतमेळे। रजस्वळेचे निरुधिंमुळे। उकडीतां जठराग्नीज्वाळे। बहुकाळे गोठलो॥१७॥ तेथ नीघालें
आववआंकुर। करचरण दिला हातन् धारा। देहो जाला जी साकार। तरीं आपार यातना॥१८॥ जठरिंग
भी चिंउकडीतां उदिंमामा दुःखची होय पडी। रिंघ विष्टा क्रीमी नाकीं तोंडी। तेणें मस्तक साडि पुरपुरी॥
॥१९॥ घोरगर्भिं विवधना। आठविता थोरकंपु मना। भगद्वारें जन्म जाणा। परम यातना जीवासी॥२०॥
ऐसें जंन्मों निजनी। घाली स्वर्गीचिबंदिखानि। कां पच विअधःपतनिं। देहाभिमानिं करूनियां॥२१॥
ऐसीया सुखदुःखाच्यां कोडी। घालुनी त्रीगुणाची दृढबेडी। भोगविदुःख कोडी। तरी नसोडी अवि
द्या॥२२॥ हा थोर मायेचा खवटा टोपा। नयातुज नाहीं भयेकंप। तुं वादृढ धरनि अनुतापा। अमान
दर्पछेदावा॥२३॥ तुसि पालटलीदोस स्छिति। ददयीं प्रकटलीची शक्ति। मावळली आविद्येचिरा

थे

ई

र

वी

योनी सा

भि

॥८॥

ति बोधगभस्ती उगवला॥२४॥ जेथ छेदिला आभिमानु॥ तथ कामादि वैरिनी माले जाण॥ जे विरी
रछेदिलीयां करचरण॥ सहजें जाणनी मालो॥२५॥ या परि तुं आरिमर्दन॥ बोलीलें तें सत्य जाण॥
ऐकोनि आवधुत वचन॥ सुखसंपंन्न रप जाला॥२६॥ म्हणे धन्य मीं सनाथ॥ मस्तकिं ठेविला ह
त॥ प्रेमें वोसंडला आवधुत॥ ह्रदयीं ह्रदयांत आळंगीलो॥२७॥ दोघांसि नीजात्मभावें जाली भेटि॥
यालागी खेवां पडीली मीठि॥ तेणें आनंदें वोसंडत सृष्टि॥ सभाग्या भेटि सद्गुरुचि॥२८॥ बाळका कि
जे तिसा हव्ळे॥ तेणें जननीचे नीवती डोव्ळे॥ शिष्या सि निजबोध आकळे॥ ते सुख सोहव्ळे सद्गुरु
सी॥२९॥ कवि ता दोघा सी संवादु॥ वोसंडला परमानंदु॥ पुढिल कथेचा संमधु॥ आतां विषदु सांगतु॥३०॥
॥श्लोक॥ यथोर्णनाभिर्हृदयादूर्णां संतत्य वक्त्रतः॥ तया विहृत्य भूयस्तां ग्रसत्येवं महेश्वरः॥ टीका॥२१॥
उर्णनाभि म्हणिजे कोतीण॥ ह्रदयमें खिं तंतु करुनि॥ विस्तारि बाहेरी काढुनि॥ निज गुणीं स्वभावें॥
॥३१॥ पाविस्तारिल्या तंतुवरि॥ तळी आणि उपरि॥ आपण विक्रिडा करि॥ नाना परि खेळिला॥३२॥
तंतु विस्तारें खेळतिली व्ळा॥ प्रत्यक्ष देखतां चि डोळा॥ ग्रासुनि ने ह्रदयकमळा॥ आहे तक्रळा दा
खवि॥३३॥ याचीपरि ति सर्वेश्वर॥ येकला चि रचि संसार॥ अंति करुनि संहार॥ उरे निर्विकार नि
जात्मा॥३४॥ या लक्षणाचा निर्धार॥ धरुनि उर्णनाभि केला गुरु॥ आतां सारुप्यतेचा विचार॥
पेश्कार गुरु केला॥३५॥ श्लोक॥ यत्र यत्र मनो देही धारयेत्सकळं धिया॥ स्नेहाद्द्वेषाद्भयाद्वा
पि याति तत्तत्स्वरूपतां॥२२॥ टीका॥ कायावाचा आणि मन॥ पुरुषे येकाग्र करुन॥ जें जें वस्तुचें चिं
तिध्यान॥ तद्रुप जाण तो होये॥३६॥ स्नेहें द्वेषें अथवा भयें॥ दृढ ध्यान जे पे होये॥ ते तंचि त
द्रुपता लाहे॥ उभऊनि बाह सांगतु॥३७॥ देह गेलीयां तद्रुपता॥ होईल हें वचन वृथा॥ ये ऐसी

॥८॥

देह येथें आसतां ॥ तद्रूपता पाविजे ॥ ३८ ॥ श्लोक ॥ कीटः पेशस्कृतं ध्यायन् कुड्यां तेन प्रवेशितः ॥
याति तत्सात्मतां राजन् पूर्वरूपमसंत्यजन् ॥ २३ ॥ टीका ॥ श्रीगुरटी कीटकीतें धरी ॥ कोंडी माजीले
घरीं ॥ ते मरणभयें ध्यान करी ॥ नीरंतर भ्रमरीचें ॥ ३९ ॥ तेणें तीव्र ध्यानें तकीटकी ॥ होउनि ठाके भ्रमी
गुरटी ॥ गगनाचे ठउठाउठी ॥ प्रत्यक्ष दिठि देखिजे ॥ ४० ॥ भ्रमीगुरटी जउ आसंत ॥ मुढ कीटकी ध्यान
करित ॥ तेणें तद्रूपता प्राप्त ॥ तैसा भगवंतीं तवनेक ॥ ४१ ॥ ता आढ क्वीद पदाला ॥ ज्ञाता आधिकारें
ध्यान करितां ॥ तद्रूपता पावतां ॥ विलंबु सर्वथा तव नाही ॥ ४२ ॥ कीटकी सभ्रम रिखजो गुते.
ती व्र ध्यानेन घडतें घडे ॥ विचारितां दोन्ही मुढ ॥ जउ जडवधीलो ॥ ४३ ॥ भगवत ध्यान नले तैसे
ध्यातां भगवद्रूपची आसे ॥ ध्यानें भ्रम मात्र चि नासे ॥ अनायासें तद्रूपता ॥ ४४ ॥ येणें देहें याचि
वृत्ती ॥ आपली आपण नंदे खिजे मुक्ती ॥ न घेवू भगवसद प्राप्ति ॥ तव थाउपती नव देही ॥ ४५ ॥ श्लो
एवं गुरुभ्य एतेभ्य एषां मे शिक्षिता मतिः ॥ स्वात्मोपशिक्षितां बुद्धिं शृणु मे वदतः प्रभो ॥ २४ ॥ टीका ॥
आवधूत म्हणे यदुसी ॥ पैं तु कीयं गुरु पासीं ॥ सीकलों जे मति सी ॥ ते तुज पासी सांगीतलें ॥ ४६ ॥ धीनि
ज बुद्धि सीया विसती ॥ कांहीं एकी सीकलो युक्ति ॥ ते हि सांगेन तुज प्रती ॥ आनन्य प्रीती स्वभावें ॥ ४७ ॥
श्लोक ॥ देहो गुरुर्मम विरक्तिविवेकहेतुर्बिभ्रत्स्म सत्त्वनिधनं सततार्त्युदर्कम् ॥ तत्त्वान्यनेन विमृशा
मि यथा तथापि पारक्यमित्यवसितो विचराम्यसंगः ॥ २५ ॥ टीका ॥ देहा स्वगुरुत्व जाण ॥ दो प्रकारीं विं
वचण ॥ सांगेन त्याची लक्षण ॥ संरक्षण परमार्थी ॥ ४८ ॥ देहा ऐसें बू खटें ॥ पखि माजी नाहीं
कोटी ॥ देहा ऐसें गोमटें ॥ पाहतां न भेटे तीहीं लोकी ॥ ४९ ॥ वोखटें म्हणोनि त्यागावें ॥ यागी तोनि
ज स्वार्थी गवांवें ॥ मध्य भागें विभागावें ॥ आत्मसाधनीं राखावें ॥ नीजहिता लागुनी ॥ ५० ॥ जैसें
भाडे पाचें घोडें ॥ आसक्तीसां उनि पुढें ॥ मे रों वरि नेणें घडे ॥ स्वार्थीचे चाडे लागुनी ॥ ५१ ॥ हे तुठे
चोविसा गुरूचा हि मुरू ॥ विवेक वैराग्याचा विचारु ॥ हा नरदेही त्याचे साचारु ॥ या लागी मुख्य गुरु नरदेह ॥ ५२

स्वभावे

५जेणे ब्रह्मसायुज्जि घडे गमन॥ द्रव वांछिलि मनुष्य पण॥ देवांचेस्तवन नरदेह॥ ५७॥ ह्मणसि नरदेह पावन
उनि परमार्था॥ दाविं खेतुकर जेवीं उदिउखिता॥ देह आसक्ती चिकथा॥ बुद्धि त्या माथाये वानदि॥ ५३॥
॥ ५३॥ देहा विनैश्वरगती॥ नश्वरत्वें उपजे विरक्ति॥ नाना वंतात्वीं आता कीं॥ मुमुक्षु नक रितिसवृथा॥ ५४॥
जेणें उपजली विरक्ती॥ तो विवेकु जाण वा निश्चीती॥ ऐवं विवेक वैराग्य प्राप्ति॥ निजयुक्तिं नरदेहीं
कारणे ॥ ५५॥ उत्तरदेहाचा ठाउं॥ हा विश्वास नाहीं॥ केवळ नीपुत्रोदर पाहीं॥ वेवसावो देहीं कं रितिं॥ ५६॥ याला ना
गिं नरदेह निधान॥ परितें अत्यंत निंद्य जाण॥ यो निद्वारें जनन॥ पाठिंची मरण लागलेंसे॥ ५७॥ जन
जव जन्मलें चीं नाहीं॥ तवं मरण लागलें पाहीं॥ गर्भाचा वीगड्डै मरण घडे धाकती॥ ५८॥ ऐवं याद
हास रिसा॥ नित्य मृत्यु लागला कैसा॥ रोखुनि नली बाळवयसा॥ तारुण्या सरिसा लागला॥ ५९॥
विसरोनियां आत्ममरण॥ तारुण्य चढलें जी दारुण॥ चतुरत्वा हाणासज्ञान॥ बळें संपूर्ण मी एकु॥
॥ ६०॥ यातारुण्या चीनवाळि॥ देहु न फडीतां काळु गीळी॥ मृगजरा जैं रितमळीं॥ मरणकाळि
पातेली॥ ६१॥ जरा मृत्युचें प्रस्थान॥ धवळ्याचा मरेसीं आलें जाण॥ मांगुनियां आपण॥ वेव्हा वया
निरक्षणाक रितुसे॥ ६२॥ सर्वांगीं कंपायमान॥ ते आला मृत्यु चाव्यजन॥ मान कांपता जाण॥ डोल्हा
रपुर्ण मृत्युचा॥ ६४॥ दात पाडुनियां सपाट॥ काळे माकळी केली वाट॥ मृत्युसे नेचा घडघडाट॥
केलीं सूक्ष्म टरिघा वया॥ ६५॥ पाठिं जाली सदुशीं॥ तमस्क चिनिशाणि॥ दाहिकानिं खिळे देउ निं॥ सुब
द्धकरुनिं बांधलें॥ ६६॥ येति यामृत्युसी पुढारी॥ नयनतेज धांवसी मारी॥ मागी न्याहाळतिना
आक्षरें॥ अंजनो पचार सीणतां ही॥ ६७॥ उभळीचा भुजगर॥ सेजा रिल्या घरीं॥ म्हणती मर ॥ ९॥
नाला तारा॥ बाळा विनोद्रामोडीतु॥ ६८॥ देखा निमृत्युचि धाडी॥ पायावेळ तिसवंगडी॥ जीकेसी
आली रीबावडी॥ तुटल्यो नाडी सवांगीं॥ ६९॥ मरणनयतां जाण॥ थोरजेस्चें विटंबण॥ विमु

स्व

स्वस्त्री पुत्रें जन॥ आती दिनतें करिती॥७०॥ जंन्मवरी सायासीं॥ प्रतीपाळीलें त्यासी॥ त्यचीउबगती
त्यासी॥ जरनें दुःख्यासी कवळील्यां॥७१॥ कीं एहीं नाइकें त्या विगाठी॥ वीटें बोलागती धाकुटीं॥ जें राली
गलीया पांठी॥ कुतेरि पाठिं भुंकती॥७२॥ त्या हाणी सांगती आबळासी॥ बाउआला म्हणती वृद्धासी॥ नि
सुर पडांने दिढोसी॥ कासाविसी होतसे॥७३॥ म्हातारा म्हणोनि आसीवादा॥ दिधलें तिहिं केलें हृदा॥ जर

सु

येरुढे विरुद्धा॥ आणी कंबडु पेनालिं॥७४॥ एसी जरेची जास्त वरी॥ दुःखानि तेंरु णपणी॥ हृची दक्षा मुजेला
गुनि॥ हात धरुणीयेईला॥७५॥ देहाती तुका षडवीकारि॥ काटिकाठि आनर्थयेक येक विकारी॥ रोडा मि
लागल्या त्याभीतरी॥ जविआग्नीं वरिघ्त धारा॥७६॥ यादेहाचें जन्ममुळ्ळी तंदुःखाचें आळवाळ्ळा॥ दे
होवाढविंतां दुःख प्रबळ॥ उत्तरप्ळतें माहादुःख॥७७॥ येवें देहाचे जसंगती॥ तें निरंतर दुःख प्राप्ती या॥

या

परीसांडविली आसक्ति॥ हेतु विरक्ती देहगुरु॥७८॥ यादेहाचे निसाधनें॥ आविनाशपद पावणें॥ यापरिय
णें गुणें॥ गुरुत्व म्हणें देहासी॥७९॥ देहाउपकारि आपकारी॥ यासी गुरुत्वें दोहिपरीं॥ सर्थ विवेचुनि
चतुरिं॥ निजहीत करिताधन्य॥८०॥ कवितां तत्ववीवंचन॥ देहत्वें मुळतें आज्ञान॥ निजरुपाचें आदर्शान
तेंचि भान प्रकृतिचें॥८१॥ प्रकृति सत्वगुणसुत्र॥ त्रिगुणी त्रिविध आहंकार॥ पृथु निमहद्भूत विकार॥ उद्रि
यें ग्यापार देहसीं॥८२॥ एवंपींड ब्रह्मांड खटाटोपा॥ हा आवघा चिआरोपा॥ दोरु नाहीं जालासापा॥ भ्र
मेसर्प ताम्हणती॥८३॥ आपा होतां यादेहाचे मुळी॥ भासे जैसे मृगजळी॥ भ्रमाचि राणीव कबळे॥ हा आरो
पु विसकळे वस्तु चाठाइ॥८४॥ नसतें देह आभास जथा॥ आरोपु म्हणणें घडे तयातें॥ आतां सांगेन

वा

आपदातें॥ सावधवीतं परियेसीं॥८५॥ देहपांचभुतिक प्रसीद्धा॥ तामी म्हणणें आबद्धा॥ देहामळी न
मी शुद्धा॥ आति विरद्धु मेआसा॥८६॥ मी मन नव्हे मी सुन्यत्वा॥ आहं नव्हे मी दृश्यत्वा॥ जीउ नव्हे मी पुरीवें

छिन्न

मायामी ध्यत्वें मी नव्हे॥८७॥ पृथ्वी नव्हे मीं जडत्वा॥ जळ नव्हे तें मी द्रवत्वा॥ तेज नव्हे मी दाहकत्वा॥ वच

॥१०॥

ळेवेंनरूवायु॥८॥ दे होमीं नव्हें नश्वरतें॥ विषय न व्हें मी बाधकतें॥ यांसवीतें आणी मातें॥ समंध
येथें असेना॥८९॥ ब्रह्मा हमस्मि आभीमाना॥ हंसपदमहंसंसमाना॥ तें सत्ताव स्थेचें साधना॥ तो हि आ
भीमान मीं नव्हों॥९०॥ जी तुका तत्वाचा आनुवादु॥ ती तुका मज वरि आपवादु॥ हा माझ बुद्धिचा बोधु॥
तुज लागीं यदु संगीतला॥९१॥ हें मा सगुसज्ञाना॥ तु सद्रखो निआनंद्रपण॥ केलें गानी रोपण॥
भावें संपुर्णे तुभा वार्थि॥९२॥ अयेरू विंकरावया लकथा॥ मज चाउना हीं सर्वथा॥ परि बोलवितं असे तु
जी आवस्था॥ नरपना थ्यासं भाग्या॥९३॥ दोघे आनंदकल्लोळी॥ ऐसीया संवादाचा मेळी॥ ओहुत बां
धें पिठिले टाळी॥ ब्रह्मसुकाळिं मातले॥९५॥ येसा उपकारि रखे॥ सादेला तारिरवां संरवा॥ अए
सी रारवोनिट का॥ सवंतो पारिरवा मुक्तिचा॥९६॥ यासी अत्यंतक रितां जतन॥ दिसे विपरित निदान॥
श्वान शृंगाळांचें भोजन॥ हो य भक्षण आग्निचें॥९७॥ या दोहिं गती वेगळें पडे॥ तरि बुळबुळीत हो
ति किडां॥ चौथी आवस्था न घडे॥ हें तुझ्हि राकडे जाणसी॥९८॥ यालागीं देहाची आसक्ती॥ मीं न ध
रिं गा नरपती॥ निःसंगा विचरत आसें क्षीती॥ आत्मस्थिति चनी बाधों॥९९॥ देहासी उपभाग साधनी ति
तु किं जाण पां बंधनी॥ दृढ वासना जाणतें रों॥ आनिवार पणें वाढती॥१००॥ श्लोक॥ जायात्मजार्थ
पशुगृहासवर्गोन्न पुष्णाति यत्प्रियचिकीर्षितया वितन्वन् स्वांत सकृच्छ्रमवरुद्ध धनः सदेहः स्र
ष्ट्वास्य बिजमवसीदति वृक्ष धर्मा॥ टिका॥ देहि भोगा विमुख्य गाडी॥ स्त्री सुखाची आवडी॥
सर्वस्वेंसु निजोडी॥ आणिती राकडीया पिता॥ स्त्री हातीं धरितां देखा॥ वाढ प्रपंचाचें दुःख॥ ग
हपालिजे आवश्यक॥ भोगार्थ सुख स्त्रीयेच्या॥१॥ याग्रहा चिग्रहसीमंधी॥ पाळिजे धन धान्य सं
मृद्धि॥ जाली प्रपंचाची वृद्धि॥ ते णें आति आधि आनिवार॥२॥ या प्रपंचाचा आति विळांसु॥ दा

म्या
नाहि
चा
का
॥१७॥ थोर
ल

सदासी मळविपस्तु॥ थोरक ख्याचा पडेसोसु॥ सुखलेसु पैं नाहिं॥४॥ त्याहि जावूं या चिवाढि॥ आसव
गोचियाकोडी॥ पडेउ विता विसांकडि॥ सासीतांकोरडी देहाचि॥५॥ पोसावया पोष्यांसी॥ रचिनाना
उपायासी॥ हिंडे स्वदसीं परदेसी॥ आहि रिगीं व्याकुळ॥६॥ देहासी याव यासुख॥ शत धा वाढ विलें
दुःख॥ देहाभिमानें जनमुख॥ रथा आमिळा ग वाढ विती॥७॥ देहासुखा चिया चाडा॥ पडे परिग्रहा
चा खाडा॥ दारा ग्रहलाभ केला वडा॥ नंद स्व पुढा निज स्वार्थु॥८॥ देहें वाढ वि लिस्त्री ति॥ ग्रह दारा पुत्र सं
पती॥ ते चि वासना होय देहांती॥ देहांतरा प्रति निजबिजा॥९॥ जेसा जाधळा कणिसा स्वदा॥ करी सीचाक्र
णक्षीति पडा॥ वाढिं वाढलें झाड मोडी॥ तें बिज गाढें उरलें सा॥१०॥ तेंची बिज जळें संगती॥ सकंची झाड वाढें

भक्ति

पुढती॥ तैसी वासना उरे जें होय देहां ती॥ देहांतरा प्रति न्यावया॥११॥ त्या रक्षाचीया परि॥ वासना बिज
त्रा तिरी॥ उरउनि स्वर्ग संसारी॥ या निं द्दारि जन्मवी॥ देहिं वासना क विवादो॥ तेही सांगेन तुज पुढें॥ विष
यस विता वाडेकोडे॥ वासना वाढ आनि वार॥१३॥ श्लोक॥ जीव्हैकं ता कुत विकर्षति मावितसा त्रिष्णा
न्यतस्त्व गुदरं श्रवणं कुत श्चिन॥ घ्राणं न्यतश्च पळ द्दक् कर्मशक्ति बंह्यः सपल्पइव गेहप
तिंलुनं ति॥१३॥ टिका॥ जी हार सा कडवोढी॥ तषा प्रान ना लागी ताडि॥ शीश्ना सी रतिसुखाची गा
डी॥ तें चर फडी रमावया॥१४॥ त्वचा पारु मदुपण॥ उदर वां छिपुर्ण॥ आन्नाश्रवण मांगति गायन॥
मधुरध्वनि आळाप॥१५॥ घ्राण उदित परिमळ॥ रुपपाहावया वोडी डोळा॥ हस्त वांछिति खेळा
नाना लीळा स्वभावें॥१६॥ पापवां छीति गती॥ ऐसी इंद्रियें वोढावोढि करिती॥ जे वियेक लागे ह
पती॥ बंड कुतांस वितिताडीतिपां॥१७॥ एवं इंद्रियां सी विषयांचा लिगे॥ तेणें वासना दृढ होति॥ त्या दे
ह देहांतरा प्रती॥ पुरुषासी नेती सर्वथा॥१८॥ या लागीं करावया विषयत्याग॥ अवक्ष्य छेदा

॥११॥

वा देह संग॥ येआथिं मनुष्यदेह चांग॥१८॥ ज्ञान विभाग तेदेहिं॥१९॥ श्लोक॥ सृष्ट्वा पुराणि विवि
धान्यजयात्मशक्त्या वृक्षान्सरीसृपपशून्खगदंशमत्स्यान्॥ तैस्तैरतुष्टहृदयः पुरुषं विधाय
ब्रह्मावलोकधिषणं मुदमाप देवः॥२॥ टिका॥ हें निजाणावया निजरूपातें॥ पुर्वित्रिगुणश्री आनं
तें॥ निजमायेंवीनिर्हातें॥ केलिं बहुतें शरिरें॥१९॥ येकें केलीं भुचरें॥ येकें केलीं खेचरें॥ येकें केलीं जळ
चरें॥ चर आचरें तेयेकें॥२०॥ वृक्ष सर्पपशु दंश॥ राक्षस पीशाच बगहंसा मछ कछपादि आत्रोष॥
श्रजीबहुवस यानितों॥२१॥ एस्याचौयांसी लक्ष्ययोनि॥ श्रजीलि पाहेपरता नि॥ तवं निजप्राप्तिला
गुनि॥ मन दुखेकोसिं आधिकारि॥२२॥ एसी येंदेखोनि श्रदितीं॥ सुखनवटे तिदेवातें॥ मग मानविश्र
कृतितें॥ आदरें बहुतें नीर्मिलिं॥२३॥ बाफुल्य मनुष्यदेहि॥ निजज्ञान घातलें पाहीं॥ जेणें ज्ञानें देही
विदेहिं पाहीं पावतीं॥२४॥ आहार निद्रा भय मैथुन॥ सर्वा योनिं समान॥ मनुष्यदेहीं जें ज्ञान॥ तें आ
धीक जाण सर्वांसी॥२५॥ देखानि मनुष्यदेहासी॥ सुख जालें भगवंतासी॥ आधिकार ब्रह्मज्ञाना
सी॥ येरां दिलें सीमत्रासी॥२६॥ पावोनियां मनुष्यपण॥ जो न साधि ब्रह्मज्ञान॥ तो दाढि चोमेंढ
जाण॥ विषयांस्वरणा विचरतु॥२७॥ मनुष्यदेहींचे निज्ञानें॥ सच्चिदानंद पद विघणे॥ येरू ढाआ
धीकार नारायणें॥२८॥ रूपाळपणें दिधला॥२९॥ मनुष्यदेहीं ब्रह्मज्ञाना॥ पुढिलें जन्मिं मीकविन
ह्मणे तो नागवला जाण॥ सालिवं आज्ञान त्यापासीं॥३०॥ श्लोक॥ लब्ध्वा सुदुर्लभमिदं बहु
संभवान्ते मानुष्यमर्थदमनित्यमपीह धीरः॥ तूर्णं यतेत न पतेदनुमृत्यु यावन्निःश्रेयसाय विष
यः खलु सर्वतः स्यात्॥३॥ टिका॥ चौऱ्यांसी लक्ष्य योनिं प्रती॥ कोटिकोटि जेफेरे होती॥ तेनर
देहाचि प्राप्ति॥ आवचटें लोहाति निजभाग्यें॥३१॥ जो मनुष्यदेहीं जन्मला॥ तो परमार्थासी

॥११५

लोगटला॥ येवढा आलभ्य लाभु जाला॥ पितरिं मानीला उछाहो॥ ३१॥ जालीयां मनुष्यदेहप्राप्ती॥
परमार्थु साधुं भोगांति॥ येरुढि तथें नाहीं निश्चीतीं॥ मरणप्राप्ति आनिवार॥ ३२॥ मरणनिश्चि
रिगुणादोषां॥ मनेनें रोदवा विदेवा॥ नपाहे रात्रि दिवस॥ करि नात्रातकाळ॥ ३३॥ देहो जेंपासुनि
जाला॥ तेंपासुनीं मरण लागला॥ जें विंसापबडुक धरिला॥ गिळु लागला लव निमीष्य॥ ३४॥
सापुबेडुका तें गीळी॥ बेडुक मुखें मास्या कवळी॥ तेसि मरणमुखि पडीली॥ विषयें भुली सांवली
॥ ३५॥ येथें आळसु जेणें केला॥ तो सर्वस्वें नागवला॥ धीता परमार्थें हातीं चागला॥ आवलिपी
ला भ्रम० चक्री॥ ३६॥ ऐसे जाणोनि यदुराया॥ देहाचि यालवलाह्या॥ परमार्थसाधावया॥ ज्ञान
उपाया वेगु करि॥ ३७॥ छेदुनियां आळसासि॥ दवडुनियां निद्रेसी॥ आत्मचिंतन अहिर्निशीं॥
आविश्रमेंसी साधावा॥ ३८॥ वीर रणिं रिघालेयां शुरासी॥ नजीणतां परचक्रासी॥ विसांवा नाहीं क्षत्री
यांसी॥ तेणें वेगेंसीं साधावां॥ ३९॥ मायाचें येकुलतें यका॥ आवचटें चुकली यां बाळका॥ ताजे विं
धि सकळलोकां॥ तेवि निजसुख साधावा॥ ४१॥ काळाचा वचपरघात॥ जंव वाजला नाहीं येथ॥ तवं सा
धावा परमार्थ॥ आयुष्य व्यर्थ न करावें॥ ४१॥ नरदेहीं चें निआयुष्य॥ प्रपंचाचे निं आवेष॥ विषयं त
नि विळास॥ भोगपिसे नरजाले॥ ४२॥ पश्वादियोनिचा ठाइं॥ विषयो वांचुनि आन नाहीं॥ तोचि विष
यो नरदेही॥ वाढल्या काय हितहोय॥ ४३॥ विचारितां विवेकदृष्टि॥ विषयांचि प्रारब्धें भेटि॥ व्यर्था
करितां आटाटि॥ मुदलतुटि नरदेहा॥ ४४॥ नरदेहो परमपावन॥ पावोनि नुकरि ब्रह्मज्ञान॥ तो लांडा
गर्धभजाण॥ पुसें विणदुपाइं॥ ४५॥ आपरोक्षज्ञानें विण वाजट॥ उदरार्थ दंभें सीं खटपट॥ जेविं
मदिरापानें मर्कट॥ उडे उड स्मरटतउ तडां॥ ४६॥ ब्रह्मज्ञानें विण जें शास्त्रज्ञ॥ तें आंधारिचें खद्योत जा
६मा धावया आत्मलग्न॥ सावध विजयराचमन॥ तेणें साक्षेपें आपण॥ सायुज्यता म्य साधावे॥ ४८॥

आत्म

कुडि

॥१२॥

ण॥ आज्ञाननीवृत्तिमाजी महन॥ सुर्योदयींकोण त्यां पुसे॥ ४८॥ ब्रह्मज्ञानें विण संन्यासी॥ नटाच्या
ऐसें मुंडण त्यासी॥ सोंकलेमीसांन भक्ति केसी॥ रथा गेरुसि नासिले॥ ४९॥ मनिं विषय आभीळाषण॥ कुरु
निकरिति वेदाध्यायन॥ तिवार्षीखेददर्दुर जाण॥ कर्दमपानें जल्पति॥ ४९॥ विषयग्रासी लागीं मौन॥ तें
जाण बकाचें ध्यान॥ विषयबुद्धिजें गायन॥ तें खरि देखो निखरभुंके॥ ५०॥ विषयालागीं उपन्यास॥
नानायुक्तिचे विळास॥ जेविं पिंड देखो निवायस॥ करिति बहु कुवस आतिशब्द॥ ५१॥ पोट भरावया भ्र
डा सेरावाजविती तोंड॥ तैसें विषयांलागीं वितंड॥ वागण्ड पाषांड बोलती॥ ५२॥ विषयवासना धरुनि थो
रा॥ बाह्य मीरवीती आचारा॥ जेविं कागाचा शोच स्वारा॥ विष्ठात परमानसीं॥ ५३॥ हृदयीं जीवीका धरु
नि चांग॥ आग्निहोत्रें करिति याग॥ जेविं वन्ध्या विकुनि आंग॥ वांझ विसांगसंसारु॥ ५४॥ नरदेहींचें
हा विस्वार्थु॥ साधावया चौथा पुरुषार्थु॥ तो न करितां जो आर्थु॥ तो आनर्थु जाणावा॥ ५५॥ नरदेहीं
न करि ब्रह्मज्ञान॥ तो स्वान सुकर समान॥ आथवा त्याहुनि हिन॥ वीवंचन परियेसा॥ ५६॥ पशु हाणि
तल्यांलाता॥ हे पुनधरि सर्वथा॥ मनुष्यासी तुम्ह शतां॥ जीवघाता प्रवर्ते॥ ५७॥ पशुसी लोभ
नाहीं संग्रहा॥ येथे रुआहार होये भक्षीता॥ मग उरल्या आर्था॥ त्यागी सर्वथा तत्काळ॥ ५८॥ मनु
ष्याचा लोभी टपण॥ गांठिं आसलीयां कोटि धन॥ पोट न खाये आपण॥ भांत्यागी तांत्राणत्य
जील॥ ५९॥ सायं प्रांतःचीतां॥ पशुसी नाहीं सर्वथा॥ मनुष्या चिंता पाहातां॥ जन्मसतानाराद्धु॥ ६०॥
आमित्य धन आसतां गांठिं॥ तहि आनिवास्चीता मोठी॥ नाथिलं विभ्रमेंच पोटीं॥ आविस्वासी
श्र द्धि नरदेही॥ ६१॥ जहींमरांटकेलें ब्राह्मरि॥ तहींवकारि साधिवत्तिक्षेत्र॥ पाया शोधुनिबां
धी घर॥ पुत्रपौत्र नादाया॥ ६२॥ ऐसी दुस्तर चिंता॥ पशुसि नाहीं सर्वथा॥ आतां मैथुनाची कथा
ऐकतत्वतां सांगेन॥ ६४॥ पशुसी रुतुकाळीं मैथुन॥ मग स्त्रीयेसी नातळे जाण॥ पुरुषासी नित्य

॥१२॥

स्त्रीसेवन॥गुरोदरलि जाए भोगीति॥६५॥ कामक्रोधसलोभता॥चीं तानिंदा आतिगर्वता॥ हें सनुरस्या
चेंची माथां॥ पशुसी सर्वथा हें नाही॥६६॥ नसाधिता आत्मज्ञान॥ केवळ जे विषयीजन॥ तिरखान्नसु
कराप रिसहीन॥ माणुसपणासी नाहीं॥६७॥ विषयांचें सुख जाण॥ स्वर्गी नरकीं गासमान॥ जइ हेलो
कीं भोगी श्वान॥ तें स्वर्गी जाणा इंद्रासी॥६८॥ मनुष्यदेही वस्तु नि॥ सुरतियेगूादिज्यायोनि॥ यां विष
यभोगा लागुनी॥ विषयछेदनिं नरदेहा॥६९॥ तेनें नरदेहकें सनिजा॥ उते त्रासिक्व करिणगाढं॥ ते मिसा
गैनतुज पुढे॥ परिसनी वाडे विभागु॥७०॥ अत्यंत सुकृतें स्वर्गी चढे॥ आत्यत पापें अधोगती पडे॥
पापपुण्य निःशेषसेउं॥ तें आतुडे निजमुक्ति॥७१॥ जे पापपुण्यसमानुसमी॥ तें मनुष्यदेह आक्रमी॥
जन्मपावे कर्मभूमि॥७२॥ साक्षेपें मनुष्यदेह जोडा॥ ऐसें करितां तत्वूनघडा॥ रुं आत्त्वेदे होता चूंद्याभा
ग्यचा रवरउ जयाचें॥७३॥ मोलें आनघरिरलें यती॥ तिसाचीं तामणी नयहाति॥ ते वियो निजन्मबकु तहाती॥
मनुष्यदेह प्रासिद्धलें भा॥७४॥ एसें नरदेह पावा निदरव॥ जोन साधी चीब्रह्मसुख॥ तो जनी माजि परमसुरव
विश्वासघातकु देवीचा॥७५॥ निजात्मप्राप्तिलागुनिं॥ देवें केली मनुष्ययोनि॥ त्ता देवाचा विश्वास बुडउनि॥
विषयसेवनिनीजपतन॥७६॥ होतें पितृ राचेमनीं गत॥ पुत्र होइल हरिभक्त॥ कुळ उधरील समस्त॥
विषयीं प्रती हततकेले॥७७॥ होका सकळे भाग्याचे फळा॥ मनुष्यदेह गा केवळा॥ ते कराव यास फळा॥ वेरा
ग्य आढळल्या केलें॥७८॥ श्लोक॥ एवं संजातवैराग्या विज्ञानालोक आत्मनि॥ विचरामिमही मेतां मु
क्तसांगानहंकृती॥२३॥ टिका॥ देहो निजात्मसाधनि साधक॥ तो ची विषयभोगीं बाधक॥ ऐसें
जाणे नियां देखूपके तें निष्क वैराग्य॥७९॥ त्या वैराग्याचे निमळे॥ गुरुरुपा वचन बळें॥ विषय इंद्रि
यांचे पाळे एक केवळे विभांडीले॥८०॥ आविद्या जवें घ्या विजीवा॥ त वं अविद्यायुग नावां॥ संगसीं वि
द्यमाननो हा हेंही आनुभवें पाहें पां॥८१॥ ऐसी मीथ्यत्वें आविद्या जातां॥ पुर्णचील का रा आला हा

॥१२॥

ता॥ तेणें स्वदेह आहं ता॥ गेली सर्वथां निःशेष॥८२॥ ऐसें निजानुभवें पाहीं॥ निःसंग वीचरें मीं मही
अहंता स्वदेहीं नाहीं॥ पुसिलें तें पाहीं सांगीतलें रायें॥८३॥ ज्ञानें साधनें जो निजदेहो॥ पावा ठाई वै
राग्य पाहे॥ मां देहसंमंध्यस्वाभिन्न होये॥ ऐसें निराळें जें केलें॥८४॥ त्या पुरुषाचि आहंता गेली तयाचें देह
आदृष्ट योगें चळे॥ जेविं सुकलें पान वायु बळें॥ पडीलें लोळे सर्वत्रा॥८५॥ त्या लागीं ब्रह्मसाक्षात्कारा॥
र तिलये जंव पावें वीरा॥ तंव वरि जो वैराग्यें खरा॥ आभंगु पुरा पुरुषार्थी॥८६॥ धनमानासी येकी स्वाठा
ई॥ तुज सर्वथां विस्वास नाहीं॥ तैसा घिंसावध होई॥ विषय पाहीं सांगेना॥८७॥ गुरु निःसांग ता विकानि॥
ज्याची रत्ति जाये विरुनि॥ जेवि मीठ ताल वण पाणी॥ आभिन्न पणीं समरसा॥८८॥ त्यासी साधक
बाधक बाधा हे बोलणें आतिआबद्ध॥ जेवि नीमाली याँ न पाजवे दुध॥ गर्भीणी गर्भस्थ॥८९॥ तया
परि त्यासी कृतें यत्न॥ नाहीं नाहीं गा सर्वथां॥ परि हे असी आवस्था॥ त्यासी सर्वथा न जोडे॥९०॥ गु
रु निःसांगी तुलेंका निःश्वरु पाव बोध जाला मनीं॥ परि ते न ल्हाये निश्चळ पणीं॥ बाह्य दृष्टीं निर्विक्षेपु
॥९१॥ आसनीं बैसल्या स्वरूपस्थिती॥ आसन सोडील्या प्रपंच स्फुर्त्ती॥ ऐसी येक दशी स्थीती॥
नातळे ती निजयोगी॥९२॥ देहो आसनीं निश्चळ॥ आर्थवाला वीकल्पिं चंचळ॥ परि वर्त्तिनी निश्चळ
तो निर्मळ नीजयोगु॥९३॥ फरदारामें सीरें णांगणीं॥ भीष्म भूमी नलानी वीणबाणीं॥ तोडरिघा
तलाजी णोनि॥ वर्त्ति समाधानी आचंचळ॥९४॥ करितां निवारा युद्धिं॥ ज्याची नमो डे समाधि॥
हें साधावे यात्रीं शुद्धि॥ तो विसगुरु विधिवंदिलो॥९५॥ देहो निश्चळें वं वर्त्ति निश्चळा देहो चंचळ
तेंव वर्त्ति चंचळा॥ हे बुद्धि हेचि सबळा॥ नव्हे केवळ निजबोधु॥९६॥ होतां प्रपंच दर्शना॥ वर्त्ति सीं वि
क्षेपु होये जाणा॥ तो विक्षेपु करावया छेदना॥ बहु गुरु साधनम्यां केलों॥९७॥ नीजगुरु निःसांगी

गु

मुग्ध

सह

॥१३॥

जेथुनियेउन्हिघेविक्षेपता॥ तेचिलयविलिगुरुरूपेथा॥ ऐसेनिसाधनेसिध्यांता॥ जगस्वभावतापरब्रह्म॥४००
मीलुआआथो॥साधावयापरमार्था॥नानाप्रपंचविवंचिता॥गुरुसस्छामाकेली॥९९॥पुर्विगुरुनिबो
धीलेंनाहीं॥तरिपथ्यादिकेंबाधीतीकुडें॥तोचिनिजस्वार्थसाधावयापाहीं॥गुरुउपाईंप्रवर्तलों
॥४०१॥ ॥श्लोक॥ नह्येकस्माद्गुरोर्ज्ञानंसुस्थिरंस्यात्सुपुष्कळं॥ब्रह्मैतदद्वितीयंवैगीयतेबहु
धर्षिभिः ३१॥टिका॥गुरुनिसांगीतलेंनीजज्ञाना॥हृदयींप्रकाशलेंचीद्यना॥तेंविघतप्रायस्वं
ळजाए॥स्थैर्यपरात्यानाहीं॥१॥जेमुळिचेंचवळी॥तेंकुदांनसपुष्कळी॥क्षणेंभासक्षणाचपळ॥
तेणेंतळमळसाधकां॥२॥जैसेंमुखिचेंआंविसजाये॥नरोसपडेंखाईलाराहे॥तेसिवेधनासा
धकाहोये॥वियेगुनसाहसाधकां॥३॥परुविंब्रह्मआद्वितियनिसाहें सकळऋषिसंमत॥त्यांसि
पुसोजातांबहुत॥विक्षपतघउठती॥४॥येकम्हणतीब्रह्मसगुण॥येकम्हणतीनिर्गुण॥ऐसेंवाद
करितीदारुणें॥युक्तिखंडणआभिमानें॥५॥येकम्हणतीब्रह्मसप्रपंच॥येकम्हणतीनिःप्रपंच
मीळोनिपांचपांच॥शब्दकचकचवाढविती॥६॥तेथसाधकांचेप्रश्न॥सहसानपवतिसमाधा
न॥यालागींपुसावयामन॥नतिघेजाणतेठाई॥७॥प्रपंचदर्शनेंविक्षेपता॥तेथसाधावया
निजऐक्यता॥स्वबुद्धिनेंनानापदार्था॥गुणग्राह्यकतागुरुरूपां॥८॥जेथुनिविक्षेपतावाढे॥तेथची
ऐक्यताजोडे॥तेंनानागुरुत्वेंरोकडें॥साधनगाढेंयोजीलें॥९॥जैसांगीतलीगुरुलक्षणें॥तेंतेंनी
जबुद्धिचीसाधनें॥समुळविक्षेपतणें॥तिब्रधावणेंछेदिलें॥१०॥तेणेंस्वळतिनिखिळफाव
लेंनीजबोधाचेंमुळ॥द्रुपदेखतांकेवळ॥भासेसकळचीन्मात्र॥११॥जेमाझ्यानिजगुरुनि
पुर्विंदिधलेंहोतेंबोधुनि॥तेंचिनानागुरुत्वेंसाधुनि॥विक्षेपछेदुनिपावलों॥१२॥निजगुरुये
कुचीजाण॥इतरगुरुसाधकत्वेंसाधन॥हेंयथातथ्यलक्षण॥तुजनीरोपराम्यांकेलें॥१३॥

चे

जें

ध्या हि परिपाहता ॥ माझा गुरू येक येकुलता ॥ तेथे दुजेपणाचि वार्ता ॥ नाहि सर्वथा यदुविरा ॥ २० ॥
येथे प्रपंचास्तें भान आभानु ॥ कर्मे करितां न कळे जाण ॥ लाधली नीजबोधा चि खुण ॥ समदर्शन सर्वदा ॥ २१ ॥ ॥११४॥
दृश्य देखतां दृष्टि ॥ नरे दृश्य सींभेटि ॥ हरपली कर्मेत्रीपुटि ॥ बोध कसवटि आभीनव ॥ ॥ २२ ॥ येथ देख
रितां भोजन ॥ अंगना निराहार लक्षण ॥ जगंसी वागतां जाण ॥ येकले परा मोडुनां ॥ २३ ॥ तरंगु साग
रामाजि क्रीडतां ॥ न मोडे उदकाचि येकाग्रता ॥ ते विजगामाजि वर्तता ॥ दुजी वार्ता मज नाहीं ॥ १७ ॥
नवल सद्गुरु विनवाई ॥ सर्वि सर्वेता चि पाही ॥ गुरु वेगळें रितें कांहीं ॥ उरलें नाहीं सर्वथा ॥ २१ ॥ वी आतां
मासे जें मी पण ॥ ते सद्गुरु जाला आपण ॥ बोलतं तु सर्वेतु पण ॥ तेहीं जाण सद्गुरु चि ॥ ॥ २७ ॥ ऐसी सद्गु जे
रु चि कथा ॥ तुज सांगीतली परमार्थता ॥ हरुषें आळंगीले न रुपनाथा ॥ दोघां ऐक्यता नीजबोधें ॥ ८५
जीवि जीवा पडिली मीठि ॥ आनंदें वोसंडलीस्रष्टि ॥ त्र्यबवाचें सीं बोलवठि ॥ बोलांउफराटि वि पडलि
सरली ॥ २९ ॥ हरुषें न संटे हृदयभुवनीं ॥ बाहेरि वोसंडे स्वेदजानी ॥ आनंदघन वोळला नयनिं ॥
स्वानंदजीव निवृर्षेवु ॥ ३० ॥ तुटली आहंकाराची बेडी ॥ पावला भवार्णव परथडी ॥ सुर्णो निरो
मास्व उभिली गुढि ॥ जोति लिगाढि आविद्या ॥ ३१ ॥ आसमुळें देह भावो पळाला ॥ यालागीं गात्रांकं
पु चळेवळां ॥ संकल्प विकल्प नीमाला ॥ मनंसी बुडाला मनीं स्थ्यु ॥ ३२ ॥ जीव भाव उरविता ॥
यदुनिं आपिला गुरुनाथा ॥ तेविचीन्हे बाहे वितत्वता ॥ दाविआवस्था नीजांगी ॥ ३३ ॥ पाता आव
धुतें जाणा दत्तात्रयां ॥ तेणें आळिंगु नियदुराया ॥ निजरुपाचा बोधु तया ॥ आनुभवां वया दिध
ला ॥ ३४ ॥ दत्तात्रय विष्य परंपरा ॥ सहस्त्रा जुन यदुदुसरा ॥ तेणें जनार्दनु तीसरा ॥ श्री एक ॥१४५॥
खसा कळयुगीं ॥ ३५ ॥ गुरु प्रासीला गुनितत्वता ॥ जनार्दनासी थोरचिंता ॥ विसरला तिन्हीं आ
वस्था ॥ ऐसें जालें श्री दत्ता ॥ तेणें हातु माथां ठेविला ॥ ३६ ॥ हातठेवितां चिंता काळा ॥ बोधु आ
सद्गुरु चिंतितां चिंता निमे ॥ ३७ ॥ देवो भावाचा भोक्ता ॥ दृढ जाणे नियाअवस्था ॥

कुळेलासकळ्मीथ्याप्रपंचाचेंमुळ॥स्वरुपकेवळस्वबोधें॥३०॥कर्मकरुनिआकर्तो॥तोआकर्तोमे
बोधुजालादता देहींआसोनी विदेहता॥देहींतत्वताआकळेलि॥३१॥गरहाश्रमनसंडीता॥कर्मरेखा
नोलांडितां॥निजव्यापारिंवर्तता॥बोधुसर्वथामेळेना॥३२॥तोबोधआकळतांमनां॥मननमुकलेस
(य) नपणं॥आवस्थानावरेजनार्दनां॥मुद्राप्रंनापडीली॥३३॥त्यासिसाबधकरुनितत्वतां॥मरोप्रे
माहेसत्वाअवस्था॥ताहिगीळुनिसर्वथा॥हायवलेतानिजबोधां॥३४॥पुजाविधिकरुनितया॥जना
(द्द) देनुलागलापायां॥तवओबजालादत्तात्रया॥योगमायेचेनियोगं॥३५॥कथेसीफांकलोसर्वथा॥तो
कोपुनमनावाश्रोता॥प्रसंगेंगुरुविवंचनांहातां॥मीहिंगुरुकथाबोलिलों॥३६॥मजतवखुकीपडीलीमो
(तेहिं) टी॥खुकोनिसांगीतलीगुरुगाठी॥स्मतनकेमहाठी॥रथाचावटिनसंणाविं॥३७॥जोअसलगु
रुभक्त॥तोहंजाणेलमनोगत॥जोगुरुस्मरणंसदोदित॥त्यासिहृदयेंस्थकळेला॥३८॥त्यासिगुरु (य)
चरणींश्रद्धागाढि॥त्यासिगुरुभजनिंआतिआवडी॥जीहिंगुरुप्रेमजोडीलेंजोडी॥नेहगाडीजाण
ति॥३९॥त्यासद्गुरुसेवेनावघतां॥त्यासिमुक्तिंवोउवितिमाथा॥मुक्तिनावरेगुरुभक्तां॥भीत्यमुकलतां
गुरुचरणीं॥४०॥ज्याचेघेतांचरणतीर्थ॥त्यासिमुक्तिपविग्रहोत॥पायांलागतीपुरुषार्थ॥धन्यगु
रुभक्ततिहींलोकीं॥४१॥स्वतंत्रनित्यनीराधार॥निर्धर्मनीराकार॥त्याचाकेलाजीर्णोधार॥सत्यसा
चारसद्गुरु॥४२॥सद्गुरुकपविणपांहीं॥देवकींआसतुचीजालानाहीं॥त्यासिदेवपणेंठउनिष्ठाउं
(त्या) भजवितापांहिंगुरुरावो॥४३॥सद्गुरुचीकथा॥खुकोनिजालोजीबोलता॥थोरआपराधमासेमा
थां॥क्षमाश्रोतांकरावि॥४४॥रथाबोलीलोंनाहींजाण॥जालेंबोलावयाकारण॥दत्तात्रयत्री
ध्यकथन॥करितांजनार्दनुआठवला॥४५॥मीजर्‍हीनाठविंत्यासि॥परितोविसरोंनेदिआपणा
सी॥हटेंचिदेतुसेआठवणेंसी॥आतिर्णीवीसर्वथा॥४६॥जीकडेमिंविसरोंजायां॥तीकडेचि

तोयेउ निरोहा मीं जरी तीं कडे न पाहीं ॥ तें न पाहा रोंं हीं हो ये मासे तो ॥ ४७ ॥ दुसांडुं पाहें आकाशा
सी ॥ तवं आकाशानें सडी घटासी ॥ तेवि जनार्दनु आ मासी ॥ आहि रीत्री लाग ले ॥ ४८ ॥ मी न क
रिं त्या विकथा ॥ तवं तो चि होय मुखीं वक्ता ॥ ऐसे निबळ्ळाकारें बोलवितां ॥ काये म्या आतां करावें ॥ ४९
दृश्य मीं देखावया बैसो ॥ तवं दृश्या सबाह्य जनार्दनु आसो ॥ श्रवणीं ऐकु तां सोरसो ॥ वाद्दि प्रवेशे
जनार्दनु ॥ ४५० ॥ आतां नायीकुं न पाहों ॥ म्हणो निगुंगारा राहों ॥ तवं उग्र परांचे नि अन्वयों ॥ जनार्दनु पा
हों लागला ॥ ५१ ॥ ऐसा आउ कलो त्री बुद्धि ॥ जनार्दनु उगडी नंदी ॥ श्रा तें हो सांग जी बुद्धि ॥ मी आप
राधि सर्वथा ॥ ५२ ॥ श्रोते म्हणती नवलावो ॥ ये थें न देखो आह भावो ॥ पाहता तो बोलाचा आभीप्रा
वो ॥ प्रेम पांहों लोटत ॥ ५३ ॥ ये थील विचारतां बोलों ॥ श्री राद्धि परिस सुखोला ॥ नवल प्रेमाची वोल
येतां ॥ तिडाले स्वानंदों ॥ ५४ ॥ जें तुवां केलें गुरु कथन ॥ तें सप्रेम ब्रह्मज्ञान ॥ घोर निवालों जाण ॥ माहीं दु
षण निरोपण ॥ ५५ ॥ नित्य करावे गुरु स्मरण ॥ तें गुरु प्रेमें केलें जी कथन ॥ करितां आम्ही तांचीओ
रोगण ॥ पुरलें को णा म्हण ले ॥ ५६ ॥ जनार्दनि दृढ भावो ॥ हाहि कळला आम्हि प्रावो ॥ निरोपणाचा
नवलावो ॥ रसाळ्ळ पाहा वाढवला ॥ ५७ ॥ तुं मुळ कथा निरोपिसी ॥ आथवा आउ कथा सांगसी ॥
परि गोडि या निरोपणा ऐसी ॥ न देखो आणिकासी सर्वथा ॥ ५८ ॥ सद्गुरु नीरोपण गुरु वर्णीसी ॥ व
र्णुनि आपराधि म्हणसी ॥ ऐक्य घोळीली बुद्धि केसी ॥ मानू श्रोत्यांसी दिधली ॥ ५९ ॥ तु सी आपरा
धि केसी बुद्धि ॥ जें प्रवन्न लीभगवसदि ॥ जाली आपराधाचि शुद्धि ॥ देखणांत्री उद्धि तुं हासी ॥ ६० ॥
गुरु स्तवनि तु रचसी ॥ ते ला मुळ कथा विसरसी ॥ हें प्रेमाचि जाती ऐसी ॥ कळलें आम्हांसी सर्वथा ॥ ६१ ॥
श्रोते म्हणती आतां ॥ विस्मया दाटला चित्ता ॥ वर्गीचालवावें ग्रंथा ॥ पुर्व कथा मुळिचि ॥ ६२ ॥ हें संत

॥ १५ ॥ मि हा ॥ १५ ॥

वचन मानुनि माथां॥ चरण वंदुनि तत्वता॥ सावधान द्यावें चित्ता॥ पुढिल कथा सांगेन॥ ६४॥ यापरि
तो अवधुतु॥ यदुसी सांगो नि परमार्थु॥ संवादें निवाला परमार्थु॥ मग निवांतु राहीला॥ ६५॥ श्री
भगवानुवाच॥ इत्युक्तः सयदं विप्रस्तमामंत्र्य गभीरधीः॥ वंदितोभ्यर्थितो राज्ञा ययौ प्रीतो यथा
गतं॥ १॥ टिका॥ उद्धवासी म्हणे श्रीकृष्ण॥ या रिती सांगोनि ब्रह्मज्ञान॥ जाले देखोनि समाधान॥
मग पुसोनि निघाला॥ ६६॥ राजा धांवोन लागला चरणा॥ परम प्रेमें करी पुजना॥ केली प्रदक्षणा॥
मागुता चरणां लागला॥ ६७॥ जो ऐसें न बोलवे सर्वथा॥ राहें म्हणतां दिसे स्वामिता॥ वियोगु न साहा
वे सर्वथा॥ बोलु तत्वता खुंटला॥ ६८॥ ते देखोनि अवस्था॥ कृपा उपजली श्रीदत्ता॥ हात ठेउनि माथां
प्रसंन्न ता उपजली॥ ६९॥ येथुनि मज तुज आतां॥ वियोगु नाही गा सर्वथा॥ ऐसें आस्वासुनि नृपनाथा॥
होय निघता श्रीदत्तु॥ ७०॥ जे ऐसें सुख होता आला॥ तेणें तो सुखें निघता जाला॥ राजा आतृप्ती तिनी वा
ला॥ सुखी जाला निज बोधों॥ ७१॥ श्लोक॥ अवधूतवचः श्रुत्वा पुर्वेषां नः स पुर्वज॥ सर्वसंग विनि
र्मुक्तः समचित्तो बभूव सः॥ २॥ टिका॥ पाहा निंउद्धवा उजु॥ बोलता जाला आधोक्षजु॥ म्हणे आमुचा
पुर्वजाचा पुर्वजु॥ राज्यध्वजु यदु विर॥ ७२॥ म्हणसी मी नेणे त्याचें नाव॥ तु सांगतोसी आपुवो॥ तरि
जयाचेनि नावें आम्हीं सर्व॥ विरयादव म्हणविता॥ ७३॥ हर्षें म्हणे नंदनंदु॥ तो आमुचा पुर्वज यदु॥
ब्रह्मज्ञानाचा संवादु॥ केला विप्रा दुआवधुतेंसी॥ ७४॥ श्रीदत्तात्रयाच्या शब्दार्था॥ विश्वासोनि
ज्ञानाला घेता॥ तेथ सर्वसंग विनिर्मुक्तता॥ आली हातायदुच्या॥ ७५॥ जो संगु सोडुनि दुरि गेला॥ तेणें
संगु त्यागु वीकेला॥ संगी आसोनि भिन्न होसांडीला॥ संग मुक्त जाला तो जाणा॥ ७६॥ आकाश्र असे
वे पदार्थेंसी॥ मीळाले दिसे सर्व देसी॥ परि नातळे सर्वसंगासी॥ संगमुक्तता तेसी बोलीजे॥ ७७॥
त्यादुनि विशेषे संगमुक्तता॥ आली सदुची या हाता॥ ते हि सांगेन कथा॥ परिस तत्वता उद्धवा॥ ७८॥

॥ १६ ॥

१० पुढील अध्याईं निरूपण ॥ श्रीकृष्णें उधवासि जाण ॥ सांगेल गुरुसिष्य लक्षण ॥ श्रोते विचक्षण परिसलु ॥ ७८ ॥
दतात्रयबोधें तत्वता ॥ सर्वसंगामाजी आसतां ॥ नदेखे संगाची कथा वार्ता ॥ विदेहमुक्तता यानांवें ॥ ७९ ॥ शे
मज पुर्विंहि तसंग होता ॥ तो जाउनी निःसंग जालों आतां ॥ ये दोन्हि समुळ मीथ्या वार्ता ॥ विनी मुक्त
ता यानांव ॥ ८० ॥ दोर सापु नाहीं जाला ॥ परि सापपणाचा आळु आला ॥ तोही दोरें नाहीं केला ॥
भ्रांतिक बीला निजभ्रमें ॥ ८१ ॥ दोर दोरपणें आसा ॥ सापु ता भ्रांति मनीं वसो ॥ ऐसें संतउनिहे
तपिसो ॥ रायासी सावकाशें समाधी ॥ ८२ ॥ समसाम्य समान बुद्धि ॥ ते बोलीजे निजसमाधी ॥ तेस
माधि पावो निःश्री बुद्धि ॥ राजा नीजपदिं निवाला ॥ ८३ ॥ भाव छासण उधवासी ॥ तुं जन्मो निरसी येथं
रीं ॥ जरि ब्रह्मज्ञान नसाधीसी ॥ तरि उणें पुर्व जासी येईल ॥ ८४ ॥ यापरि हृषीकेशी ॥ तीरस्कारुनि
उधवासी ॥ सोंबावया आहि तासी ॥ पुढ बुद्धि सीदतु सो ॥ ८५ ॥ आधिंच विखवार कार्ळी यानां ॥ याचें
हिं पुसरगडीलें जाणा ॥ मग सों बिनलासत्राण ॥ नावरे कोण्हा सर्वथा ॥ ८६ ॥ आधिंच आनुताप उद्ध
वासी ॥ वरी तीरस्कार हृषिकेशी ॥ तागीळावया चिब्रह्मासी ॥ निजमूर्तीसीं खवळला ॥ ८७ ॥ एका
जनार्दनु म्हणे ॥ आगाध कृष्णमुखिंचें बोलणें ॥ तें जरि मीं निरोपुं नेणें ॥ परि ते गोडपणें निर्ववित
॥ ८८ ॥ साखरेचा बोळु केला ॥ परि कडुपण नाहीं आला ॥ तेसा ग्रंथु प्राकृतभाषा जाला ॥ आसे संचला
स्वानंद ॥ ८९ ॥ जरी सोन्याचें पेडके केलें ॥ परि दगडपण नाहीं आलें ॥ तैसें भागवत प्राकृत जालें ॥ प
री नाहीं चुकलें निजज्ञाना ॥ ९० ॥ मुक्ताफळां लागीं सागरिं ॥ बुडीया दिजेती नाना परी ॥ तें सांपडलीं
घरिंचे विहिरी ॥ जो आवेरी तो मुखी ॥ ९१ ॥ तेसी संस्कृत व्याख्यान आटाटी ॥ आति कष्टिं परमार्थी ॥ २८ ॥
भेटी ॥ ते जोडली मऱ्हाटिया साटीं ॥ उपेक्षा दृष्टि न करावी ॥ ९२ ॥ धन रत्न पारखि पुरा ॥ तेणें धुळि
माजी देखिला हिरा ॥ गांठिं बांधोनि आणीं घरा ॥ परखी खरा निजज्ञानें ॥ ९३ ॥ तैसे श्रोते विद्व

जन॥ ग्रंथ महायदेखोन॥ उपेक्षा न करितां करावा येल॥ पारखु निचीद्रलं साधावें॥ ९४॥ क्षुद्र द
ष्टी पाहातां॥ बोलेलागे लख्या साचे ग्रंथा॥ मां तरि हे मराटि कथा॥ सांडु निकुटिळता पाहाविं॥ ९५॥
ज्यासि नीजसुखाची आवडी॥ तेणें करु तिं न काढि तिखोडी॥ घेती ज्ञानगर्भिची गोडी॥ आवस्छा गा
ढि परमार्थी॥ ९६॥ जो साचार परमार्थी॥ तो आधिकारि ये ग्रंथी॥ ज्यासी भागवति भक्ति॥ ते पाव
ति निजसुख॥ ९७॥ ज्यासि भागवतीं नाहीं भक्ति॥ कोरडी विसती मीरविती॥ तेही जरि नींदा न करि
ती॥ तरि पुढे पावती भक्तितें॥ ९८॥ नींदा वसे ज्याच्या चित्ता॥ त्यासी गती नाहीं सर्वथा॥ नींदा सकळ
पापाचे माथां॥ दोष ईश्वरता दिसे नां॥ ९९॥ निंदकाचे नाव घेतां॥ दोष वाचेसी होऊं लागतां॥ तीसी द्या य
विया प्रायश्चीता॥ रामराम सर्वथा म्हणावें॥ ५००॥ नीदे माजी देखिले स्वार्थी॥ निंदक प्रवर्तले
भक्ति हीता॥ बुडउनि आपल्या स्वार्था॥ परदोष सर्वथा क्षाळीले॥ १॥ सांडुनियां गुणदोष॥ श्रोतां
व्हावें सावकाश॥ जेथ वक्ता हृषिकेश॥ आति सुरसतें ज्ञान॥ ५०२॥ श्रीकृष्ण उद्धव संवाद ज्ञान॥ त
को ळ्ळिनिरसी आज्ञान॥ येका विनविजनार्दन सावधान परीयेसा ५०३ ईति श्रीभागवतें महा
पुराणे॥ येकादश स्कंदो॥ येदु आवधुत संवादे॥ पति ग्रहो निरोपण येकाकार टिकायां नवमोध्या
या:॥ श्लोक॥ ३३॥ टिका॥ ५०३॥ एवं॥ ५३६॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ९॥ ॥ ९॥ ॥ ९॥

९॥ ९॥ ९॥ ९॥ ९॥ ९